
Het CDA-gedachtegoed

Een praktische handreiking voor lokale en provinciale CDA-politici

INHOUD

Voorwoord	5
1. Inrichting van het openbaar bestuur en de CDA-visie hierop	7
1.1 Historie	7
1.2 Het Huis van Thorbecke	8
1.3 De CDA-visie	8
1.4 Fracties	9
1.5 CDA-politici	10
1.6 Zichtbaar CDA'er	11
1.7 De CDA-bestuurder	11
2. De geschiedenis van het gedachtegoed	13
2.1 Inleiding	13
2.2 De voorlopers van het CDA	13
2.3 Het begin van de samenwerking	14
2.4 De 'antwoordfilosofie'	14
2.5 Groeiend vertrouwen	14
2.6 Program van Uitgangspunten	15
2.7 Ideologische verdieping	15
2.8 Nieuwe Wegen, Vaste Waarden	16
2.9 Menselijke maat	16
2.10 Anno 2009	16
3. Christelijk geïnspireerde politiek	17
3.1 Inleiding	17
3.2 De persoonlijke verbinding	17
3.3 Deugden en stijl	17
3.4 Voorbeelden en navolgers	18
3.5 Spanningsvelden	18
3.6 Zoeken naar balans	19
4. De basisbegrippen nader toegelicht	21
4.1 Inleiding	21
4.2 Publieke gerechtigheid	21
4.2.1 Inleiding	21
4.2.2 Waarborg	22
4.2.3 Aanspraak	22
4.2.4 Normstellend	23
4.3 Solidariteit	23
4.3.1 Inleiding	23
4.3.2 Wat is solidariteit?	23
4.3.3 Met wie solidair?	24

4.3.4	Toe hoever reikt onze solidariteit?	24
4.3.5	Wie moet de solidariteit gestalte geven?	25
4.4	Gespreide verantwoordelijkheid	25
4.4.1	Inleiding	25
4.4.2	Oorsprong	26
4.4.3	Ontwikkeling	26
4.5	Rentmeesterschap	28
4.5.1	Inleiding	28
4.5.2	Rentmeesterschap en milieu	29
4.5.3	Rentmeesterschap en samenleving	29
4.5.4	Rentmeesterschap en financiën	30
5.	Vertaling naar de praktijk	31
5.1	Cultuur	31
5.2	Economie	31
5.3	Integratie	32
5.4	Jeugdbeleid	33
5.5	Landbouw/inrichting landelijk gebied	33
5.6	Milieu	34
5.7	Mobiliteit	35
5.8	Openbare ruimte	35
5.9	Sociale zekerheid	36
5.10	Sport	36
5.11	Water	37
5.12	Welzijn	37
5.13	Wonen	38
6.	Trefwoordenlijst CDA-gedachtegoed	39
7.	Checklist. Waaraan herken je een CDA-standpunt?	45
8.	Meer weten?	47
9.	Verantwoording	49
	Dankwoord	51

Voorwoord

Veel lokale en provinciale CDA-politici vinden het lastig om zich als herkenbare CDA'ers te onderscheiden. Het vertalen van de CDA-uitgangspunten naar de lokale beleidspraktijk en een typisch CDA-geluid laten horen is ook een kunst die geleerd kan worden door:

- kennis te nemen van de uitgangspunten
- er zelf betekenis en invulling aan te geven
- er onderling over te discussiëren

In veel fracties wordt hier vaak door de waan van de dag echter geen of te weinig tijd voor uitgetrokken. Jammer, want onze uitgangspunten zijn de ankerpunten voor een herkenbaar en onderscheidend CDA-standpunt. Het is goed te realiseren dat als lokale/provinciale politici geen herkenbaar en onderscheidend geluid kunnen laten horen, raad en Staten een eenheidsworst worden. En hoe moet de kiezer dan zijn keuze bepalen?

Herkenbaar en onderscheidend CDA'er zijn betekent niet dat je altijd een standpunt inneemt dat afwijkt van anderen. Het betekent dat je je standpunt kunt motiveren vanuit het CDA-gedachtegoed. Een gedachtegoed waar we trots op mogen zijn. Het heeft zich de afgelopen jaren steeds verder verdiept en voortdurend wordt het aangepast aan de actuele uitdagingen waar we als politici voor staan.

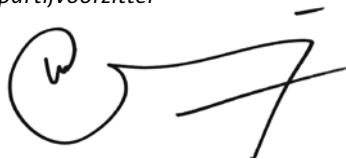
Een herkenbaar en onderscheidend CDA-geluid begint met kennis van de kernpunten van het gedachtegoed. Vervolgens wordt hieraan invulling gegeven door de lokale beleidspraktijk. Waardoor kenmerkt een typisch CDA-besluit op lokaal niveau zich nu? Waar leggen wij als CDA'ers de accenten? Hoe komen we tot CDA-besluitvorming? Welke overwegingen spelen een rol? Waarin onderscheiden wij ons van andere partijen?

Deze handreiking is opgesteld om te gebruiken bij het nadenken over en het toepassen van het gedachtegoed. Het is een basis voor lokale en provinciale CDA-politici om herkenbaar en onderscheidend te functioneren. Meer dan een basis kan de handreiking overigens niet bieden: het gedachtegoed gaat pas echt leven door er zelf een invulling aan te geven en met partijgenoten te discussiëren over inhoud en grenzen.

Geert Jansen,
voorzitter CDA-bestuurdersvereniging



Peter van Heeswijk,
partijvoorzitter



Hoofdstuk 1: Inrichting van het openbaar bestuur en de CDA-visie hierop

1.1 Historie

De Nederlandse staat is door de eeuwen heen geleidelijk opgebouwd. Aan de basis van onze huidige staat staan de waterschappen. Zij werden als eerste publieke overheidsorganisatie opgericht om het algemeen belang te dienen (12e eeuw). Dit bestond uit het bouwen van terpen en dijken en het regelen van de afvoer van (teveel) water. Later ontstonden gemeenten (13e eeuw). Het bestuur van een gemeente werd toen gevormd door notabelen die de belangen van een stad of dorp dienden. Tot de eerste taken van het gemeentebestuur behoorden het verdedigen van de gemeente tegen invallers van buiten en het bevorderen van de handel met andere steden. Ook de zorg voor veiligheid en het spreken van recht trok het gemeentebestuur naar zich toe. Van democratie was nog geen sprake. De bestuurders behoorden tot de top van de samenleving. Burgemeester of wethouder was men naast zijn andere werk. In de 16e eeuw volgde de oprichting van de provincies. Provincies dienden het algemeen belang over een veel groter grondgebied en hadden vanaf het einde van de Middeleeuwen tot 1795 zeer veel macht (de tijd van de Republiek).

In 1464 was de eerste bijeenkomst van het parlement, de Staten Generaal. Vanaf dat moment ontwikkelde zich het centrale gezag.

De basis voor de bevoegdheden van de staatsorganen lag in het recht. Dit recht ontstond uit heel oude gebruiken, mondelinge afspraken en soms ook belangrijke documenten die in de loop van de Middeleeuwen zijn ontstaan. Pas aan het einde van de 18e eeuw werden deze belangrijkste afspraken op papier gezet: een geschreven Grondwet was een feit. Op basis van de Grondwet zijn in zeer veel wetten taken en bevoegdheden van gemeenten en provincies vastgelegd.



Politieke partijen zijn pas laat tot ontwikkeling gekomen. De eerste politieke partij was de Anti-Revolutionaire Partij die in 1879 werd opgericht. Het is een van de voorlopers van het CDA. Later volgden de Christelijk Historische Unie, de Rooms Katholieke Staatspartij, Liberale Unie (liberalen) en Sociaal Democratische Bond (socialisten).

Politieke partijen zijn op het privaatrecht gebaseerde verenigingen die zich inzetten voor het publiek belang. Het rekruteren van parlementariërs en bestuurders is een belangrijke taak. Ook van belang is de opstelling van verkiezingsprogramma's en het bepalen van de politieke koers van de partijen. Tenslotte spelen zij een belangrijke rol bij het bijhouden van de leden en politici op lokaal, provinciaal en landelijk niveau. Dat is ook de kracht van een brede volkspartij als het CDA: men kent elkaar van hoog tot laag en dwars door de samenleving heen. Op alle bestuurlijke niveaus is het CDA georganiseerd, zodat men elkaar weet te vinden als dat nodig is.

Politiek is er altijd geweest: het onderlinge beraad, onderlinge afspraken en uiteindelijk het samenwerken in groeperingen in en buiten de gemeenteraad, Provinciale Staten en het nationaal parlement. Onder politiek kan men heel veel verstaan. Van belang is dat de staatsorganen niet kunnen functioneren zonder politiek. Mensen hebben ideeën, over-

leggen, wisselen standpunten uit en komen uiteindelijk tot een bepaalde, gezamenlijke opvatting. Maar politici kunnen ook niet zonder staatsorganen. Zij hebben behoefte aan een platform waar zij kunnen discussiëren en waar uiteindelijk besluiten worden genomen. Aan deze besluiten van een parlement is iedereen gebonden. Zij worden vertaald in de vormen van een wet of gemeentelijke verordening. Alleen de rechter kan op een enkel onderdeel de wet of verordening buiten werking stellen. Met andere woorden: politiek en staat hangen nauw met elkaar samen. Dat dient te allen tijde beseft te worden bij het vormgeven van de CDA-politiek.

Politiek en staat hangen nauw met elkaar samen

1.2 Het Huis van Thorbecke

Met het Huis van Thorbecke wordt bedoeld op de sinds 1848 bestaande structuur van het openbaar bestuur.

Nederland kent drie bestuurslagen: gemeente, provincie en centrale overheid. Het regiobestuur is in 1994 als bestuurslaag toegevoegd voor stadsregio's. Deze gebieden hebben de naam plusregio gekregen. Een regiobestuur wordt echter niet direct gekozen, maar via de gemeenteraden en heeft dus een indirecte democratische legitimatie. Een aparte bestuurslaag vormen de waterschappen.

De hoogste bestuurslaag is het rijk. Daarnaast zijn er decentrale bestuurslagen: de provincies en de gemeenten. Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. 'Decentralisatie' wil zeggen dat de landelijke overheid een aantal taken heeft gegeven aan de gemeentelijke en provinciale overheid. Bij het overdragen van bevoegdheden, de decentralisatie, kan onderscheid worden gemaakt tussen territoriale en functionele decentralisatie. Bij territoriale decentralisatie wordt geen beperking gesteld aan de overgedragen bevoegdheden. Binnen het toegewezen grondgebied heeft het daarvoor aangewezen bestuur alle bevoegdheid voor

zover hogere belangen zich daartegen niet verzetten. De begrenzing van de bevoegdheden is in dit opzicht uitsluitend in de afbakening van het grondgebied gelegen. Provincies en gemeenten zijn zulke territoriaal bepaalde

eenheden. Van functionele decentralisatie is sprake indien de behartiging van een bepaald

belang wordt beoogd. De begrenzing van de taakstelling en de daarbij behorende bevoegdheden worden dus functioneel bepaald. Het waterschap is hiervan een typisch voorbeeld. Weliswaar opereert ook een waterschap binnen een bepaald grondgebied, maar het beheer van de kwaliteit en de kwantiteit van het oppervlaktewater staan hier voorop. De functie is duidelijk beperkt.

'Eenheidsstaat' betekent dat de nadruk ligt op de landelijke overheid en dat de macht van provincie en gemeente ondergeschikt is aan de macht van de landelijke overheid.

In het verlengde van de eenheidsgedachte staat de plicht van de lagere overheden om medewerking te verlenen aan de uitvoering van hogere regelingen. In dit verband spreken we ook wel van medebewind. Heel veel gemeentelijke activiteiten vinden onder medebewind plaats. Denk aan het verlenen van de bijstand, de zorg voor het onderwijs en voor een verantwoorde inrichting van de ruimtelijke omgeving (omgevingsvergunning). Naast het medebewind staat de autonomie. Voor het gemeentebestuur houdt dit in om binnen de ruimte die daarvoor door de hogere overheid is overgelaten naar eigen inzichten algemene regelingen te treffen of ruimer gesteld de gemeente te besturen. Een voorbeeld van een autonome regeling is de Algemene Plaatselijke Verordening waarin veel voorschriften staan die zijn gericht op de openbare orde en veiligheid. Bij autonoom bestuur kunnen we verder denken aan de afgifte van vergunningen, de aanleg van wegen, de bekostiging van typisch gemeentelijke aangelegenheden zoals het welzijnswerk, de sport en recreatie enzovoorts.

1.3 De CDA-visie

Het CDA gaat bij de uitoefening van overheidstaken uit van het subsidiariteitsbeginsel: hogere bestuurslagen onthouden zich van taken die op een lager niveau adequaat ter hand kunnen worden genomen. Overheidstaken moeten zo dicht mogelijk bij de burgers worden verricht. Herkenbaarheid van de overheid voor de burger is een belangrijk uitgangspunt.

Het CDA hecht daarom sterk aan gemeenten. Zij vormen de basis van het openbaar bestuur. De gemeente is de rechtsgemeenschap, de democratisch gelegitimeerde bestuurslaag die het dichtst bij mensen en gemeenschappen staat. Verreweg de meeste zaken waar burgers in het dagelijks leven mee worden geconfronteerd spelen zich af op het niveau van de gemeente. Daar komt bij dat gemeenten een belangrijke taak hebben bij het ondersteunen van de lokale gemeenschap als geheel en gemeenschappen van mensen zoals het gezin, de school, de kerk en tal van organisaties, maar ook de straat, de buurt en de wijk of het dorp.

Het CDA streeft naar een gemeente die bruist van energie: van maatschappelijke energie. Een gemeente waarin sprake is van een actief verenigingsleven, een gezond bedrijfsleven, een gezellig uitgaansleven, maar ook onderlinge betrokkenheid van burgers in buurten en wijken. Zo'n gemeente kent een bestuur dat daarop inspeelt. De samenleving met haar eigen kracht staat voorop, het gemeentebestuur speelt daar op in. Er is geen sprake van een gemeentebestuur dat de lokale samenleving

De samenleving met haar eigen kracht staat voorop

stuurt. Teveel wordt nog gedacht dat dat de taak is van de gemeente, maar de samenleving moet uit zichzelf groeien en bloeien. Het gemeentebestuur schept randvoorwaarden, kan soms stimuleren, maar moet soms ook afremmen. Het CDA wil een gemeente, met verantwoordelijke burgers en gemeenschappen, met een betrouwbare overheid en een

levendige gemeentepolitiek.

Taak en functie van de gemeente zijn voortdurend in ontwikkeling. Zo komt er door de huidige decentralisatiegolf steeds meer op gemeenten af. Steeds vaker wordt de vraag gesteld of een gemeente haar taken nog wel aankan. Voor het CDA is herindeling niet het automatische antwoord als een gemeente onvoldoende bestuurskracht heeft, omdat schaalvergroting de afstand tussen burger en bestuur vergroot. Het CDA hecht aan een bestuur dicht bij burgers. Herindeling moet alleen worden doorgevoerd als de betrokkenen dit zelf wensen. Andere opties zoals samenwerking of uitbesteden van taken zijn eveneens een mogelijkheid. Het CDA is ook nadrukkelijk voorstander voor differentiatie van het takenpakket van gemeenten.

1.4 Fracties

De (Grond)wet kent het verschijnsel fractie niet, maar haar betekenis is groot. Fracties zijn samenwerkingsverbanden binnen de raad of Staten. Een fractie is gekoppeld aan een politieke partij, maar soms is een fractie gebonden aan één persoon.

In vrijwel alle reglementen van orden van raden en Staten wordt gesproken over fracties als samenwerkingsverband van gekozen volksvertegenwoordigers (politici). Een fractie heeft veel rechten. De leden kunnen als fractie spreken, moties indienen, stemmen, maar ook vergoedingen opeisen voor het werk van de fractie (medewerker). Kortom, genoeg kansen om het profiel van het CDA vorm te geven. Belangrijk is dat binnen een fractie

beraadslaagd wordt over de te volgen koers. Fracties stemmen meestal als eenheid. Doorslaggevend voor de formele besluitvorming is het fractiestandpunt. Vervolgens is het van belang om te zien hoeveel fracties een voorstel al dan niet steunen. Met andere woorden; in theorie en op basis van de wet lijken fracties een randverschijnsel, maar

in de praktijk zijn fracties cruciaal voor soepele en eenduidige besluitvorming. Hou daarmee rekening bij het opbouwen van een CDA-profiel. Betrek tijdig andere fracties erbij, maar houdt het initiatief.

Hoe werkt een fractie? In de praktijk bereidt een lid een standpunt voor en dat wordt in de hele fractie besproken. De fractie bepaalt na interne discussie (fractievergaderingen zijn zelden openbaar) de lijn. De woordvoerder van de fractie brengt dan het standpunt naar buiten als zijnde het standpunt van de hele fractie. Strikt formeel mag een lid van de fractie altijd naar eigen inzicht stemmen. Soms gebeurt het dat een lid afwijkt van het fractiestandpunt. Dat mag, maar wie het te vaak doet, loopt de kans uit de fractie te worden gezet. Dat laatste mag, want een fractie is net als een politieke partij een privaatrechtelijk verband met publieke taken. Niet in elke situatie is helder wat een fractie en fractielid kan en mag doen in een concrete situatie. Uitgangspunt is dat de lijn van de fractie wordt gesteund na intern beraad en slechts bij uitzondering mag hiervan worden afgeweken. Omdat men gekozen is op de lijst van een partij, is het wel zo correct om af te treden indien men een fractie verlaat. Vaak blijven 'afgescheidenen' echter gewoon de rit uitzitten. Versplintering in de raad/Staten is dan het gevolg.

Aangezien in vrijwel alle gemeenten één fractie geen meerderheid heeft, is samenwerking met andere fracties noodzakelijk. Vaak is het college van B en W gebaseerd op de steun van enkele fracties die met elkaar een meerderheid vormen in de raad. Een plaats in de coalitie is de beste manier om plannen te verwezenlijken.

Waarom is een CDA-fractie herkenbaar? Belangrijke kenmerken zijn het vormgeven aan het gemeenschapsdenken en de eigen inbreng van de burgers. CDA-fracties streven

Betrouwbaarheid is verantwoording afleggen in het openbaar

naar samenhang in de samenleving, onderlinge betrokkenheid. Het gaat om het verbinden van mensen en organisaties

aan elkaar waarbij mensen zorg hebben voor elkaar en iets voor elkaar willen betekenen. Daarbij is de inbreng van mensen zelf van grote waarde. Voor wie die verantwoordelijkheid niet aankan, heeft de overheid een taak. Een christen-democraat laat goed zien welke afweging hij maakt bij het uiteindelijke besluit van de overheid. Hij kan dat goed verwoorden en beargumenteren.

1.5 CDA-politici

Het CDA gaat uit van een betrouwbare en degelijke overheid. Burgers, ondernemers, maatschappelijke organisaties en instellingen moeten ervan op aan kunnen dat het beleid van de overheid, gemaakte afspraken of gewekte verwachtingen niet zomaar van overheidswege veranderd of geschonden kunnen worden. Een betrouwbare overheid betekent ook dat in de openbaarheid verantwoording wordt afgelegd over het gevoerde beleid. Verder betekent het dat op strikte wijze wordt toegezien op de naleving van wettelijke regels en voorschriften en dat deze consistent en slagvaardig worden gehandhaafd. CDA-politici staan midden in en zijn een afspiegeling van de samenleving. Zij lopen niet weg voor bestuurlijke verantwoordelijkheid. Zij zijn herkenbaar vanuit hun veelkleurigheid, maar zijn in de eerste plaats betrouwbare bestuurders. Zij maken keuzes en durven dual te opereren.

Waarom kenmerken CDA-politici zich?

1. Zij zijn integer bij het behartigen van publieke belangen. Dat wil zeggen dat zij zich houden aan bepaalde deugden zoals rechtschapenheid, eerlijkheid en onomkoopbaarheid.
2. Zij streven naar transparantie. Het vervullen van een openbare functie brengt met zich mee dat men in het openbaar

verantwoording aflegt voor de keuzes die men maakt. Politici en bestuurders kunnen worden aangesproken op de keuzes en op hun eigen gedrag of voor handelingen van degenen die onder het bereik van de politieke verantwoordelijkheid vallen (ambtenaren).

3. Zij moeten betrouwbaar zijn. Dat is de mate waarin het politieke handelen vertrouwen en geloofwaardigheid opwekt. Daaronder vallen ook begrippen als voorspelbaarheid van het overheidsoptreden, het nakomen van beloften en afspraken, consistentie en rechtszekerheid.
4. Zij zijn inspirerend en betrokken. Zij weten zich geïnspireerd door het christendemocratische gedachtegoed en dragen dat ook uit. Zij durven zich te mengen in het publieke debat. Zij zoeken naar achterliggende waarden en daar waar de technocratie zo dikwijls op de loer ligt, kiezen zij voor de inhoud. Zij richten zich meer op mensen dan op dossiers.
5. Zij zijn in staat gezag te verwerven. Deze komt als het ware voort uit de hiervoor geformuleerde eisen. Openbare functies zijn met een bepaald gezag bekleed, op grond van de wet, maar ook door de wijze waarop publieke functionarissen met een zeker overwicht optreden.

Van CDA-politici wordt verwacht dat ze midden in de samenleving staan. Essentieel is dat ze weten wat er leeft in de eigen gemeente of provincie. Ze gaan niet alleen af op ambtelijke stukken, maar informeren zich direct 'in het veld'.

Dat kan op de volgende manieren.

- door een eigen netwerk op te bouwen in de eigen gemeente of provincie;
- dat netwerk is breed samengesteld: van werkgevers tot milieubeweging;
- contacten lopen direct persoonlijk of via de mail;
- de contacten worden gebruikt bij belangrijke voorstellen van het college. Meningen worden ingebracht en getoetst aan het programma;

- door aanwezig te zijn bij belangrijke bijeenkomsten of recepties;
- door zich te abonneren op elektronische nieuwsbrieven e.d.;
- door te interveniëren op ledenvergaderingen van maatschappelijke organisaties.

1.6 Zichtbaar CDA'er

Er zijn vele momenten voor CDA-politici om zich als CDA'er te onderscheiden in de politieke arena. Zeker in de huidige duale verhoudingen is het van belang dat politici of fracties met ideeën komen en dat inbrengen in het debat. Het passief controleren van het bestuur levert geen profiel op.

Het raads/Statenlid heeft nogal wat bevoegdheden om dat waar te maken. Zo kan hij altijd schriftelijke of mondelinge vragen stellen aan het college. Hij kan ook onderzoek initiëren door de raad/Staten zelf of door een onderzoeksc commissie of rekenkamer. Ook kan een raads/Statenlid voorstellen amenderen (wijzingen) en zelf met voorstellen komen (recht van initiatief). Ook kan hij in een motie taken opdragen aan het college en in het uiterste geval kan hij en zijn fractie een wethouder of zelfs een heel college heen zenden (door motie van wantrouwen of verwerping van de begroting). Dan is er wel een bestuurlijke crisis en tussentijdse verkiezingen zijn niet mogelijk. Een mogelijke oplossing is het vormen van een (deels) nieuwe coalitie.

Hiernaast kunnen politici in het kader van hun volksvertegenwoordigende rol veel initiatieven nemen. Van het opzetten van een sprekkur tot het houden van werkbezoeken in de stad. Het verdient aanbeveling regelmatig terug te koppelen met de eigen partij en de leden omtrent de voortgang van het werk in de raad.

Er zijn dus meer dan voldoende instrumenten om je politiek te profileren als CDA'er in de raad of de Staten.

1.7 De CDA-bestuurder

Een CDA-bestuurder onderscheidt zich door in de eerste plaats politiek bestuurder te zijn en

geen manager. Een CDA-bestuurder is geen technocratische of procedurele manager. Politiek bestuurder zijn betekent dat men in de politieke context van raad/Staten en college bestuurt.

Besturen is informatie verzamelen, het probleem van alle kanten bezien, dan een visie ontwikkelen en tenslotte besluiten durven nemen. In deze besluiten staat niet de optiek van het gemeente/provinciebestuur als zodanig centraal. CDA-bestuurders redeneren andersom: de gemeenschap en de burger staan centraal en vanuit dat vertrekpunt worden belangen afgewogen. De samenleving met zijn gewoonten en gebruiken is de oriëntatie. Een CDA-bestuurder haalt zijn primaire referentiekader niet uit de ambtelijke stukken. Hij betreft burgers en organisaties bij beleidsvorming en stelt hen centraal. Hij is zichtbaar in de stad of in de provincie, benaderbaar en oprecht betrokken bij de samenleving en de mensen en gemeenschappen daarin. Vervolgens worden belangen afgewogen en besluiten genomen ten behoeve van de samenleving, binnen de context van het recht.

Vanuit zijn eigen visie heeft de CDA-bestuurder eigen opvattingen hoe de stad/provincie vorm te geven en hij kan aangeven welke problemen het meest urgent zijn. Hij communiqueert daar in en buiten het college helder over, maar hij is ook collegiaal.

De CDA-bestuurder richt zich binnen het college op de collegialiteit tussen zijn collega-bestuurders. Hij tast daarbij hun zelfstandigheid niet aan en voorkomt dat zijn eigen zelfstandigheid in gevaar komt. Hij doet, denkt en discussieert actief mee. Hij geeft en vraagt hulp en richt zich op een langdurige constructieve samenwerking. Hij ziet en begrijpt belangen van collega-bestuurders, politici, organisaties en anderen. Hij bouwt aan goede relaties met de raad/Staten en in het bijzonder de CDA-fractie.

De CDA-bestuurder gaat niet op de stoel van de ambtenaar zitten. Door zijn eigen visie en opvattingen, gedragen door zijn fractie weet hij te voorkomen dat ambtenaren op zijn stoel gaan zitten. Besturen vergt afstand houden

ten opzichte van de uitvoering. Pendelen tussen bestuur en ambtelijke organisatie is van belang. Maar een ieder moet daarbij voldoende ruimte houden én krijgen ten opzichte van de ander.

De CDA-bestuurder kijkt verder dan zijn eigen gemeente of provincie en hij onderhoudt contacten met CDA'ers in andere gemeenten en provincies.

Er wordt nogal wat gevraagd van een CDA-bestuurder: een luisterend oor voor de samenleving zijn, herkenbaar, het onderscheiden van 'het gemaakte' van het 'echte', voldoende afstand houden van gevestigde belangen. Dat vraagt een bepaalde stijl van opereren, die in ieder geval inspirerend en toch ook visionair is. Bij de CDA-bestuurder horen begrippen als verantwoordelijkheid nemen en delen, respect tonen maar ook gezag verwerven. Hij voelt zich verantwoordelijk voor zijn functie en neemt verantwoordelijkheid voor de uitkomsten en gevolgen van politieke besluitvorming. Hij is zich bewust van zijn bestuurlijke verantwoordelijkheid én tegelijkertijd van zijn CDA-signatuur. Het vergt een leerproces zich als bestuurder te ontwikkelen en te hanteren. Daarvoor moet ook ruimte zijn. Kritische zelfreflectie en feedback horen daarbij. Al doende leert men (veel).

Hoofdstuk 2 De geschiedenis van het gedachtegoed

2.1 Inleiding

Het CDA is opgericht op 11 oktober 1980. Hier is een langdurig proces van overleg tussen KVP, CHU en ARP aan vooraf gegaan. De drie partijen hebben lange tijd zelfstandig gefunctioneerd. Eind jaren zestig van de vorige eeuw veranderden de maatschappelijke omstandigheden echter zodanig, dat samenwerking tussen de drie christelijke partijen wenselijk werd. De eerste officiële bespreking tussen hen vond plaats in 1967. Dertien jaar later werd dit afgerond met de totstandkoming van het CDA. Een belangrijke bindende factor tussen de partijen was de wens van veel katholieken en protestanten voor een partij, waar een uitdrukkelijk verband was tussen het christelijke geloof en politiek handelen.

2.2 Voorlopers van het CDA

De voorlopers van het CDA zijn vanuit een verschillende achtergrond ontstaan. De Anti-Revolutionaire Partij (ARP) werd opgericht in 1879 door Abraham Kuyper en was de eerste politieke partij in Nederland. Het was een antwoord op de liberale wind die in de negentiende eeuw door de Nederlandse kerk en samenleving woei. Kuyper noemde zijn partij anti-revolutionair omdat hij tegen de beginselen en achtergronden van de Franse revolutie was. De volkssoevereiniteit vond hij een miskennis van de soevereiniteit van God. Hij ontwikkelde het idee van de soevereiniteit in eigen kring. Volgens Kuyper maakte ieder mens deel uit van verschillende levenskringen: het gezin, de sociaal-economische levenskring, onderwijs enzovoorts. De spelers binnen een kring zouden met elkaar de zaken moeten regelen: ze waren soeverein. Inmenging van anderen was niet gepast. Hij wilde hiermee een dam opwerpen tegen al te grote inmenging van de overheid. De Christelijk Historische Unie (CHU) werd opgericht in 1908 door jhr. mr. A.F. de Savornin



Lohman. De CHU is een afsplitsing van de ARP. Aanleiding voor de afsplitsing was onenigheid over de uitbreiding van het kiesrecht. Een aantal ARP-Kamerleden was het niet eens met de partijlijn en stapte uit de ARP. Er werd niet direct een nieuwe partij opgericht. Pas in 1908 ontstond de CHU, door samengaan van de Christelijk-Historische Partij en de Friese Bond van christelijk-historischen. De CHU baseerde zich op bijbelse grondslagen in protestantse zin, waarbij de overheid als dienaar van God wordt beschouwd. Niet alleen de Bijbel, maar ook de historische ontwikkeling van de staat moest een rol spelen bij het bestuur. De CHU hechtte daarom zeer aan de band met het Huis van Oranje en gold als één van de meest koningsgezinde partijen.

De KVP werd in 1945 opgericht als opvolger van de vooroorlogse Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP, opgericht in 1926). De RKSP baseerde zich op bijbelse normen volgens de katholieke leer. Op sociaal gebied was de pauselijke encycliciek *Rerum Novarum* uit 1891 van groot belang. Een belangrijk beginsel uit deze encycliciek, en daarmee ook het programma van de RKSP, was de subsidiariteit. Hiermee werd bedoeld dat als iets op een lager bestuurlijk niveau kan worden geregeld, het hogere niveau het niet naar zich toe mag trekken. Als maatschappelijke organisaties

bepaalde problemen goed kunnen oplossen, moet de overheid zich er niet mee gaan bemoeien. De KVP, was een brede volkspartij waarvan zowel katholieke arbeiders als katholieke werkgevers, boeren, ambtenaren en onderwijzers lid waren.

2.3 Het begin van de samenwerking

In de eerste helft van de twintigste eeuw domineerden de confessionele partijen het politieke toneel. Vanaf de jaren vijftig zette echter de ontzuiling in en dat had ook gevolgen voor de christelijke partijen; zij verloren iedere verkiezing aan invloed. Na een dramatisch resultaat in 1967, waarbij vooral de KVP en CHU verloren, nam de druk om tot nauwere samenwerking te komen toe. Eind 1967 vonden dan ook de eerste gesprekken plaats.

Het initiatief kwam van de KVP. Ze nodigde CHU en ARP uit voor het voeren van

gesprekken die uiteindelijk zouden moeten leiden tot de oprichting van een nieuwe partij. De gesprekken verliepen moeizaam. De partijen waren het niet eens over het karakter van de nieuwe partij. Voor de ARP, en in mindere mate de CHU, stond voorop dat de Bijbel de inspiratiebron moest zijn. Politiek moest vanuit de bijbelse begrippen worden bedreven. De KVP daarentegen wilde een partij die voor iedereen open stond. Geen exclusieve bijbelse grondslag, maar ook erkenning van het humanisme als inspiratiebron. De KVP vreesde dat een partij die zich exclusief baseerde op de christelijke beginselen onvoldoende aantrekkingskracht zou uitoefenen op toekomstige kiezers. Met een steeds kleinere groep gelovigen zouden de resultaten bij de verkiezingen geen stijgende lijn meer kunnen vertonen als de nieuwe partij een christelijke partij zou zijn en geen open partij.

2.4 De ‘antwoordfilosofie’

Om de gesprekken vlot te trekken werd in 1972 een Contactraad geïnstalleerd onder

leiding van Piet Steenkamp. Hij kreeg de opdracht om een gemeenschappelijk beginselprogramma te schrijven. Het programma moest voor de ARP-achterban voldoende christelijk zijn en tegelijkertijd het uitgangspunt van de katholieken dat de nieuwe partij ook aantrekkelijk moest zijn voor niet-gelovigen, overeind houden

Om hieraan tegemoet te komen ontwikkelde Steenkamp de ‘antwoordfilosofie’. Volgens deze filosofie vormde niet het Evangelie het samenbindende element van de nieuwe partij, maar het politieke antwoord op de boodschap van het Evangelie. Hij bedoelde hiermee dat de mens minder aandacht voor de materiële kant van het leven moet hebben en meer invulling moet geven aan de opdracht

naar elkaar om te zien. De economische groei moet niet worden stopgezet, maar omgebogen van een eenzijdige naar een harmonische groei.

De ontzuiling had gevolgen voor de christelijke partijen

Iedereen met economische en politieke macht moet verantwoording afleggen voor zijn handelen tegenover God. Aandacht voor rentmeesterschap, sociale gerechtigheid, menselijke waardigheid en persoonlijke verantwoordelijkheid waren de centrale begrippen in de basisfilosofie van de nieuwe partij.

Door de antwoordfilosofie konden de drie partijen elkaar in ideologisch opzicht vinden. Maar dit leidde nog niet tot de oprichting van een nieuwe partij. Persoonlijke tegenstellingen aan de top en verdeelde steun aan het kabinet-Den Uyl lagen hieraan ten grondslag.

2.5 Groeiend vertrouwen

Terwijl het proces aan de top stagneerde, gaven grote delen van de aanhang van de drie partijen hun ondubbelzinnige steun aan het christen-democratisch eenheidsstreven. Deze geluiden van de basis en persoonswisselingen in de top, zorgden voor een nieuwe impuls in de samenwerking tussen de drie partijen. Het onderlinge vertrouwen nam weer toe, waardoor in 1973 het oprichtingscongres van

het CDA kon plaatsvinden. Het CDA was echter nog maar een federatie; de zelfstandigheid van de drie partijen bleef overeind. Maar dit was wel een beslissende stap op weg naar de nieuwe partij.

Bij de verkiezingen van 1977 werd voor het eerst, onder aanvoering van Dries van Agt, een gezamenlijke kandidatenlijst gepresenteerd. De politieke herkomst van de kandidaten speelde in de beginfase van het CDA nog een belangrijke rol. Het eerste gemeenschappelijke verkiezingsprogramma droeg de titel *Niet bij brood alleen*.

De gemeenschappelijke lijst bleek een goede zet. Voor het eerst sinds jaren kwam de dalende trend voor de confessionele partijen tot stilstand en was er zelfs sprake van een kleine groei.

Eind 1977 werd dan ook het besluit genomen voor de volgende stap: in 1980 zou de fusie van de drie partijen tot het CDA plaatsvinden. De bestaande partijen zouden worden opgeheven.

2.6 Program van Uitgangspunten

De ‘antwoordfilosofie’ van Steenkamp vormde de ideologische basis van de nieuwe partij. Deze werd als volgt geformuleerd: ‘Het Evangelie fungeert als richtsnoer voor het politiek handelen van het CDA’.

Het samenbindende element in de partij werd het politieke handelen en niet het Evangelie of een kerkelijke leer. Naast de gespreide verantwoordelijkheid, stonden de begrippen gerechtigheid, solidariteit en rentmeesterschap centraal. Dit uitgangspunt werd door de drie partijen geaccepteerd waarna het Program van Uitgangspunten kon worden opgesteld. In juni 1980 werd dit unaniem aanvaard en 11 oktober 1980 was het CDA een feit.

2.7 Ideologische verdieping

Begin jaren 80 stond Nederland er economisch slecht voor. Het financieringstekort was enorm, de economische ontwikkeling hopeloos en de inflatie was hoog. Als antwoord hierop formuleerde het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA het principe

van de zorgzame samenleving. In plaats van een prominente rol voor de overheid werd gewezen op de belangrijke rol van het maatschappelijke middenveld. De verzorgingsstaat moest worden hervormd; de overheid moest terugtreden. Deze gedachte kwam terug in het beleid van de CDA-ministers in die periode. Vooral op departementen waar grote uitgaven plaatsvonden, zoals Onderwijs, Sociale Zaken en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC), werd met veel kracht het motto van de terugtrekkende overheid doorgevoerd.

Eind jaren 80 verfijnde het Wetenschappelijk Instituut het concept van de zorgzame samenleving en kreeg het de naam verantwoordelijke samenleving. Aanleiding was de inmiddels ontstane ‘ik-cultuur’, die met zich mee had gebracht dat de politiek werd gezien als het afvalputje van de samenleving. Alle zaken waar de burger zelf geen verantwoordelijkheid voor wilde dragen, werden op het bord van de politiek geschoven. Die trend moest worden gekeerd. Mensen moesten hun verantwoordelijkheid weer nemen. De overheid had bepaalde taken, maar maatschappelijke organisaties en individuele burgers net zo goed. Ieder moest zijn verantwoordelijkheid dragen en de ander stimuleren om deze verantwoordelijkheid concreet gestalte te geven. Dan zou de overheid zich ook weer kunnen concentreren op haar kerntaken: een schild zijn voor de zwakken.

Begin jaren 90 werd een commissie ingesteld om een nieuw Program van Uitgangspunten op te stellen. De voorzitter hiervan was Piet Steenkamp, het secretariaat werd gevoerd door onder meer Jan Peter Balkenende. De commissie voorzag de vier kernbegrippen van een nieuwe invulling. Zo werd de gespreide verantwoordelijkheid omschreven als een streven naar een samenleving waar mensen zorg dragen voor elkaar. De overheid moest een stapje terug doen en ruimte bieden aan maatschappelijke organisaties. Ze moest echter ingrijpen als andere krachten (bureaucratie, winstbejag) dit streven in de weg zouden staan. Daarnaast pleitte de commissie voor meer aandacht voor immateriële

onderwerpen, zoals de waarde van het leven en het afzetten tegen het pure marktdenken en consumentisme.

2.8 Nieuwe Wegen, Vaste Waarden

De verloren verkiezingen in 1994 vormden de aanleiding voor een analyse van de vier basisbegrippen. Hiervoor werd het rapport *Nieuwe Wegen, Vaste Waarden* opgesteld. Dit rapport werd de basis voor het nieuwe verkiezingsprogramma voor 1998. In het rapport wordt een pleidooi gehouden voor een waarde(n)volle samenleving, waarin normen en waarden centraal staan. De overheid speelt een belangrijke rol, maar de samenleving moet vooral zorgen dat gezamenlijk vorm wordt gegeven aan de waarden, die van belang zijn voor een waardevolle samenleving. De overheid en de markt moeten dienstbaar zijn aan de samenleving. In het rapport werd een sterke nadruk gelegd op het gemeenschapsdenken. Niet alleen de markt en alleen de overheid, maar juist de samenleving moet het primaat krijgen.

2.9 Menselijke maat

De oppositiejaren (1994-2002) gaven de partij de gelegenheid goed na te denken over een christen-democratisch antwoord op actuele vraagstukken. In tegenstelling tot paars werd niet direct aan meer geld gedacht, maar aan andere constructies waardoor de menselijke maat meer tot uitdrukking zou komen. Ouders moesten meer zeggenschap hebben over de scholen, de kosten van de gezondheidszorg moesten transparanter worden waardoor mensen invloed kregen op de kostenbeheersing. Dit beeld paste bij de wens van het CDA om verantwoordelijkheid dicht bij de mensen in de samenleving te leggen.

2.10 Anno 2009

In de bijna dertig jaar dat het CDA nu bestaat heeft de ideologie zich voortdurend verdiept. Leidend voor het CDA hierbij is de bijbelse

notie dat de waarde van het menselijke leven uiteindelijk niet afhangt van geld, status of macht. De mens is juist van waarde, ongeacht deze kwaliteiten. De overheid moet de randvoorwaarden scheppen om de waarde van ieder mens tot zijn recht te laten komen. Anno 2009 is het CDA een partij die streeft naar een verantwoordelijke samenleving, waarbij een appèl wordt gedaan op mensen om zich persoonlijk en met anderen in te zetten voor de samenleving. Niet de markt of de staat, maar de mensen en hun verbanden staan centraal. Het parool is: ruimte voor mensen en hun organisaties. Het CDA is ervan

De ideologie van het CDA heeft zich voortdurend verdiept

overtuigd dat mensen het meest tot hun recht komen als zij in staat zijn hun talenten te ontplooien en initiatief te nemen. Maar dan moet de overheid

hen niet verstikken in bureaucratie, in steeds meer wetten en regels. De overheid moet haar kerntaken - een veilige samenleving, een sociaal vangnet voor kwetsbare groepen - met grote inzet uitvoeren. Maar daarnaast ook ruimte scheppen voor mensen, voor particulier initiatief, innovatie en onderlinge betrokkenheid.

Het CDA zet in op politici die betrokkenheid en leiderschap tonen. Daadwerkelijk betrokken zijn bij mensen betekent weten wat er leeft, voortdurend in gesprek zijn met mensen, hun zorgen en wensen centraal stellen, compassie tonen. Leiderschap betekent op basis van een doordachte analyse en visie problemen aanpakken. Het betekent daadkracht tonen, maar wel vanuit het besef dat daadkracht niet zonder draagvlak kan. En draagvlak ontstaat door mensen te overtuigen en mee te nemen in de besluitvorming.

Hoofdstuk 3 Christelijk geïnspireerde politiek

3.1 Inleiding

Er zal een spanningsveld bestaan tussen de dagelijkse politiek en het Woord dat ons is geopenbaard. CDA'ers kunnen op lokaal en provinciaal niveau op een geïnspireerde wijze politiek bedrijven door actief verbonden te blijven met de bron van christelijke inspiratie. Het komt er dan wel op aan om het goede midden te houden tussen deemoed en strijdvastheid. Tussen praktische nuchterheid en hoogdravende bevlogenheid. Om de goede balans te vinden zal iedere CDA'er zijn of haar eigen stijl ontwikkelen. In die stijl worden gemeenschappelijke kenmerken zichtbaar. Maar dat gaat niet vanzelf. Wij zullen daar dan ook gezamenlijk bewust aan moeten willen werken. Dat lukt als wij over onze inspiratie met elkaar in dialoog durven gaan.

3.2 De persoonlijke verbinding

Waarom herken je de C van CDA'ers op lokaal en provinciaal niveau? Op die vraag kan je niet zo maar een eenduidig antwoord geven. Het is immers vooral aan iedereen persoonlijk om zijn of haar inspiratie in woord en daad te vertalen. Bij veel lokale of provinciale onderwerpen is het bovendien lastig om een directe verbinding te leggen. Dan doet het geforceerd aan om per se de bijbelse boodschap erbij te halen. Dat neemt niet weg dat de stijl van CDA'ers, ongeacht het onderwerp, wel op een bepaalde manier herkenbaar kan zijn vanuit het christelijk gedachtegoed.

3.3 Deugden en stijl

Het belangrijkste kenmerk in de manier van optreden is misschien wel dat CDA'ers zich nooit erop laten voorstaan dat zij de C in hun naam voeren. In tegendeel. Hen past bescheidenheid en deemoed. Wie in het spoor van Je-



zus van Nazareth wil staan klopt zich nooit op de borst. Jezus was heel kritisch op betweters en bravouremakers. Machtswellustelingen behoorden niet tot Zijn wereld.

Deemoed is dus een belangrijke deugd voor christenen in de politiek. Maar pas op. Je moet hier niet in doorslaan. Je mag je niet in een hoek laten drukken. Wie opkomt voor rechtvaardigheid en barmhartigheid moet ook strijdbaar zijn. Je

moet durven vechten voor mensenwaardigheid en het eerbiedigen van de Schepping. Christenen in de politiek kunnen geen doetjes zijn. Zij durven scherp te zijn in hun oordeel, maar altijd met respect naar de persoon die zij toespreken. Ondanks de scherpheid mag de toon nimmer bitter of verzuurd zijn. Christenen in de politiek stralen hoop en mildheid uit. Door de inhoud van hun boodschap, maar ook door hun toonzetting.

Het Rijk Gods is van een hele andere orde dan onze alledaagse politieke werkelijkheid. Door de komst van Jezus is het Rijk Gods aan ons geopenbaard. Waar twee of meer in Zijn naam bijeen zijn is Hij in hun midden. De

*Christenen in de politiek
kunnen geen doetjes zijn*

vrede van het Rijk Gods kan dan ook een levende en werkelijke vrede zijn als wij ons hart daarvoor openstellen. Wie deze vrede niet in zichzelf toelaat blijft in diepe onrust en sluimerende vertwijfeling. Het is dan lastig om de boodschap van hoop voor het voetlicht te brengen. Woorden en daden missen dan echte overtuigingskracht.

De bron van die overtuigingskracht is Jezus zelf. Zijn

woorden, die door het Evangelie tot ons zijn gekomen, zijn het dagelijks brood voor onze inspiratie. Die inspiratie kun je uitzingen en uitbundig vieren. Maar dat doe je niet in de politieke arena. Je laat je inspiratie doorklinken als een krachtige ondertoon. De raadzaal is geen kerkruimte. Maar iedereen die je hoort spreken moet kunnen voelen dat je verbonden bent met een Bron. Subtiel en onmiskenbaar. Wij preken niet in de raadzaal. Wij doen geïnspireerd aan politiek.

3.4 Voorbeelden en navolgers

Om je te laten inspireren kun je ook kijken naar mensen die ons zijn voorgegaan in het navolgen van Jezus. De geschiedenis van het christendom is zo rijk dat iedereen wel een passend voorbeeld kan vinden dat persoonlijk aanspreekt.

Benedictus van Nursia heeft zijn bekende Regel nagelaten. Die is tot de dag van vandaag verrassend actueel. Hij toont ons wat nodig is voor echt leiderschap in de politiek en samenleving. Goede leiders zijn vooral goede luisteraars. Zij staan open voor signalen om hen heen, juist ook voor zwakke en subtiele aanwijzingen uit hun omgeving. Zij laten zich niet het hoofd op hol brengen. Zij concentreren zich op de hoofdzaak. Springen niet van de hak op de tak, van detail tot detail. Het is nodig om de rust te hebben om tot een verantwoorde en wijze afweging van belangen te komen. Er moet structuur zijn in de dingen die je doet. In je dagritme, maar ook in je gedachten. Als CDA'ers spreken in de

gemeenteraad of de Staten moet blijken dat zij welbeschouwd analyseren en conclusies trekken. Benedictus was van het motto *Ora et labora*. Het gaat om bidden én werken. Hij leert ons de zin van arbeid als onmiskenbaar element van het menselijk bestaan. In het so-

ciale beleid van een gemeente kunnen CDA'ers de betekenis van arbeid vanuit een rijke traditie gestalte geven.

Een ander mooi voorbeeld voor CDA'ers is

Franciscus van Assisi. De oproep van Jezus 'Wat gij doet voor de minste van de mijnen doet gij voor Mij' is door Franciscus heel letterlijk genomen. Zijn radicaliteit staat dwars op burgerlijke gezapigheid. Dat houdt je scherp. Die scherpte blijft nodig in een grote middenpartij. Wat wij ook van Franciscus kunnen leren is zijn blijmoedigheid. Hij staat vol vreugde midden in het leven en in de natuur. Zijn liefde voor de Schepping bezingt hij in het Zonnelied. Voor ons is dit een stimulans om duurzaamheid tot een doorleefd onderwerp te maken van het politieke debat.

3.5 Spanningsvelden

Als wij het bovenstaande samenvatten dan proberen CDA'ers zich te laten leiden door de volgende deugden:

- deemoed en strijdvaardigheid;
- rechtvaardigheid en barmhartigheid;
- hoop en mildheid;
- overtuigingskracht en geïnspireerdheid;
- leiderschap en dienstbaarheid;
- scherpte en blijmoedigheid;
- trouw en verantwoordelijkheid;
- liefde voor het sociale en het natuurlijke.

Deze deugden roepen onderling een bepaalde spanning op. Sommige zijn zelfs tegenstrijdig aan elkaar. Dat is lastig, maar zo zit het leven nu eenmaal in elkaar. Daar moet je vooral niet om heen draaien. Als politieke tegenstanders je zien worstelen met het afwegen mag je frank en vrij je dilemma's tonen. Openheid en eerlijkheid passen bij onze stijl. Het durven

uitkomen voor een gewetensvolle afweging is niet naïef, maar een teken van sterkte. Het gaat elke keer om het vinden van de juiste maat en balans. Er bestaan geen dogmatische christelijke standaardoplossingen voor triviale politieke problemen. Er bestaan wel gewetensvolle politici die ook op lokaal en provinciaal niveau de juiste toon weten te vinden om samen met anderen oplossingen te ontwikkelen die werken in de praktijk van alle dag.

3.6 Zoeken naar balans

Er bestaat een aantal manieren om in balans te blijven. Op de eerste plaats is het zinvol om tenminste een keer per week een uur van bezinning te hebben. De zondag leent zich daar bij uitstek voor. Wie door het Evangelie geïnspireerd wil blijven zal zich ook blijvend moeten laten voeden. Het is de persoonlijke keuze hoe hij of zij het Woord tot zich wil nemen.

Zoals de week haar ritme kent, zo heeft ook elke dag zijn maat. Probeer een werkdag zo in te delen dat er tenminste twee keer een kort moment is waarop je je afvraagt: Waar ben ik

eigenlijk mee bezig?

Er is een heel eenvoudige manier om aan je balans te werken. Wie een powerpoint-presentatie moet houden zal altijd iets eerder aanwezig zijn om te controleren of alle stekkertjes wel goed zitten. Maar ook als je geen beamer en laptop hoeft te installeren, is het belangrijk om te vroeg te komen. Dan heb je tien of vijf minuten voor jezelf om je alvast helemaal te concentreren op de dingen die staan te gebeuren.

Tenslotte kun je aan je inspiratie ook werken in teamverband. Binnen het CDA bestaat wel eens een zekere terughoudendheid om het gewoon met elkaar over de C te hebben. Als die terughoudendheid voortkomt uit deemoed is het geen probleem. Maar als er sprake is van gêne of onverschilligheid ontstaat een cultuur waarin een voortdurende herbronning moeilijk wordt. De authentieke koersbepalers in het CDA zullen met tact en overtuigingskracht erop aandringen om verbinding te blijven houden met de bron die ons denken en handelen vitaal maakt.

Het is zinvol om tenminste een keer per week een uur van bezinning te hebben

Hoofdstuk 4 De basisbegrippen nader toegelicht

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de vier kernbegrippen van het gedachtegoed nader toegelicht. Voor een herkenbaar en onderscheidend CDA-geluid zijn deze uitgangspunten de ankerpunten voor een standpunt en de leidraad in de discussie.

Veel CDA-politici denken dat ze voldoende herkenbaar zijn door de uitkomst van het debat te nemen en daar dan een van de kernbegrippen aan te verbinden. Het is verleidelijk om te zoeken naar een praktische oplossing en vervolgens te verdedigen waarom het een CDA-oplossing is. Maar dat is niet herkenbare christen-democratische politiek bedrijven. Waar het met name omgaat, is dat de argumentatie en het proces dat tot een standpunt heeft geleid doorwrocht zijn van het gedachtegoed.

Het onderscheidend CDA'er zijn zit vaak niet zozeer in de oplossing van het probleem, maar in de weg daarnaar toe. Daarin verschillen wij duidelijk van andere partijen. Typisch CDA is denken vanuit de kracht van de samenleving. Burgers en hun maatschappelijke verbanden zijn in de regel gewend om zich samen in te zetten en te zoeken naar oplossingen wanneer problemen zich voordoen. Thuis, op school, op het werk of in de buurt. Maatschappelijke verbanden zoals het gezin, de school, het bedrijf, de woningbouwcorporatie of de omroep komen *niet* uit de overheid voort. Zij hebben een eigen karakter en verantwoordelijkheid. Deze moet de overheid respecteren. Daarom is het voor christen-democraten ook zo belangrijk om de samenleving nadrukkelijk te betrekken bij het zoeken van oplossingen en de mensen de ruimte te laten hun bijdrage te leveren. Dit is wat anders dan alleen het bieden van inspraak. Bij inspraakrondes krijgen mensen een plan voorgeschoteld dat al door anderen is uitgedacht en waarbij de overheid een



oplossing oplegt. De aanpak staat in feite al vast. Als CDA'ers gaan wij voor 'beginspraak'. Dat is mensen geen oplossingen vanuit de overheid opdringen maar de samenleving de ruimte bieden om, binnen bepaalde grenzen, zelf na te denken en te handelen.

4.2 Publieke gerechtigheid

4.2.1 Inleiding

Ruimte laten voor de samenleving is een belangrijk aspect van de norm van publieke gerechtigheid. Deze houdt in dat de christen-democratie van de overheid verwacht dat zij de publieke voorwaarden schept die mensen in staat stellen om zich te ontplooien en hun verantwoordelijkheid te nemen. Het beginsel van publieke gerechtigheid kent drie aspecten. Ten eerste moet de overheid het eigen karakter en de verantwoordelijkheden van niet-statelijke verbanden respecteren (waarborgkarakter). Ten tweede dient de overheid te zorgen voor de elementaire voorwaarden waaronder de samenleving tot ontplooiing kan komen (aanspraak karakter), door handhaving van de rechtsorde, het zorgen voor een toereikende infrastructuur en het garanderen van een elementair bestaansniveau. Hierbij treedt de overheid zo veel mogelijk aanvullend aan de samenleving op. Daarbij is het, ten slotte, van belang dat de overheid norme-

rend optreedt om ervoor te zorgen dat in de samenleving rechtvaardigheid betracht wordt (normerend karakter).

Het CDA streeft naar een rechtvaardige samenleving. Gerechtigheid en rechtvaardigheid worden vaak als synoniem gebruikt en betekent dat er recht gedaan moet worden. Dat is een plicht die iedere burger heeft. Maar deze geldt ook voor de staat en zijn handelen. De staat moet in zijn wet- en regelgeving het recht tot gelding laten komen. Dat is de opdracht voor de staat tot *publieke* gerechtigheid, waarover in het CDA-programa wordt gesproken. De publieke gerechtigheid *normeert* ook het overheidshandelen. De staat moet rechtvaardigheid nastreven. Maar wat is dan die rechtvaardigheid? Dat wordt door het CDA nader ingevuld met de begrippen solidariteit, gespreide verantwoordelijkheid en rentmeesterschap, die hierna uitgewerkt worden.

4.2.2 Waarborg

Het beginsel van de publieke gerechtigheid bepaalt ook de christen-democratische visie op de rol en taak van de overheid. De taak van de overheid kent verschillende dimensies die elkaar aanvullen en versterken. Allereerst dient de overheid te respecteren dat er vele niet-staatelijke verbanden zijn die hun eigen verantwoordelijkheden hebben. Zij maken die over het algemeen ook waar. Want tal van zaken kan de overheid naar haar aard niet eens. De overheid kan niet opvoeden, de overheid zet over het algemeen geen ondernemingen op, en evenmin houdt het overheidsapparaat sportclubs draaiende. Het is van groot belang dat de overheid waarborgen schept voor de vrije ontplooiing van zulke niet-staatelijke activiteiten in de sfeer van bijvoorbeeld de cultuur, de kennisoverdracht, de vorming, de collectieve belangenbehartiging, de zorgverlening en dergelijke. Laat dan ook ruimte voor de creativiteit en dynamiek die eigen zijn aan

De taak van de overheid kent verschillende dimensies die elkaar aanvullen

de samenleving, probeer als overheid niet alles te controleren. Stel de samenleving ook echt in staat om zelf zaken op te pakken. Dit betekent onder meer dat de overheid ervoor moet waken alles in van bovenaf opgelegde blauwdrukken te willen gieten. Ook is het nodig om regels en kaders die de samenleving belemmeren hun verantwoordelijkheid te nemen, op te ruimen. Dit is het waarborgkarakter van de publieke gerechtigheidsnorm, die het de overheid 'verbiedt' om in te grijpen in de specifieke verantwoordelijkheden van niet-staatelijke verbanden, zoals gezinnen, scholen, en dergelijke, behalve wanneer ingrijpen noodzakelijk is om reden van de publieke gerechtigheid.

4.2.3 Aanspraak

Verder is het de taak van de overheid om de elementaire voorwaarden waaronder een samenleving kan functioneren, te garanderen. Dit is het aanspraakkarakter van de publieke gerechtigheidsnorm. De overheid beschikt over machtsmiddelen en kan recht en gezag zonodig met dwang tot gelding brengen. Daarom is de overheid geroepen de rechtsorde te handhaven. Dat betekent ook zorgen voor veiligheid. Daarnaast gaat het bij het garanderen van de elementaire voorwaarden ook om het zorgen voor zaken als een goede infrastructuur. Zulke prestaties zijn in algemene zin voorwaarden-scheppend voor het functioneren van burgers en de samenleving. Bovendien dient de overheid zoveel mogelijk een elementair bestaans-niveau te garanderen. Zij moet zorgen voor 'vloeren in het bestaan'. Deze vloeren gaan verder dan alleen (aanspraak op) materiële prestaties. Het omvat ook een verantwoordelijkheid voor de sociale en maatschappelijke toerusting van burgers, zodat ze hun bestaan zinvol vorm kunnen geven. De christen-democratie wil overigens de solidariteit en het rentmeesterschap zo veel

mogelijk behartigd zien door burgers en hun maatschappelijke verbanden zelf. Daarom bepleit de christen-democratie dat de overheid slechts optreedt in *aanvulling* op de samenleving. Waar nodig zal de overheid de samenleving en het maatschappelijk initiatief ook moeten ondersteunen om die rol waar te maken. Verschillende taken van publiek belang, zoals onderwijs, volkshuisvesting, of de zorg, worden geheel of grotendeels verzorgd door het maatschappelijk initiatief. Dat is goed, want het biedt mensen de kans om zich te ontplooien via maatschappelijke organisaties die aansluiten bij hun ambities, visies en opvattingen. Dat draagt bij aan betrokkenheid en ambitie.

4.2.4 Normstellend

Het is dus duidelijk dat de overheid niet de enige en ook niet de belangrijkste architect van de samenleving is (zie hierover

verder onder ‘gespreide verantwoordelijkheid’). Omdat de staat rechtvaardigheid moet nastreven, is het van belang dat de overheid ervoor zorgt dat (ook) in het maatschappelijk verkeer rechtvaardigheid betracht wordt. Dit is het normerende karakter van het publieke gerechtigheidsbeginsel. Dit betekent bijvoorbeeld dat, waar maatschappelijke verbanden prestaties leveren die bijdragen aan een publiek belang, de overheid eisen hoort te stellen voor kwaliteit, betaalbaarheid en toegankelijkheid. Dat gebeurt ook in het onderwijs, de sociale volkshuisvesting of de zorg. Tevens moet de overheid ervoor zorgen dat verschillende en mogelijk botsende gerechtvaardigde belangen op een goede manier met elkaar in overeenstemming worden gebracht. Daarbij moet de overheid ernaar streven dat mensen en hun maatschappelijke verbanden zo goed mogelijk zicht krijgen op de gevolgen van hun handelen, niet alleen voor henzelf maar juist ook voor anderen. Dat stelt mensen in staat om zelf kosten en baten, rechten en plichten af te kunnen wegen. De christen-democratie

Het begrip solidair is zo langzamerhand verworpen tot een door iedereen gebruikt begrip

verwacht hierbij dat mensen die verantwoordelijkheid gestalte geven naar de normen van solidariteit en rentmeesterschap. De overheid kan in haar regelgeving hiervoor waarborgen bieden, bijvoorbeeld door kwetsbare groepen te beschermen.

4.3 Solidariteit

4.3.1 Inleiding

Het begrip solidariteit is zo langzamerhand verworpen tot een door iedereen gebruikt begrip. Veel mensen verklaren zich solidair. Te pas en te onpas wordt het begrip gebruikt. Als ons een voorstel niet aanstaat, dan

betitelen we het als een voorstel dat de solidariteit aantast. Of, andersom, als een voorstel onze warme ondersteuning verdient, dan vinden we het juist erg solidair. Hiermee is het begrip

solidariteit verworpen tot een hol begrip: we zijn solidair, maar wat dat nu precies inhoudt vergeten we er even bij te vermelden.

Om het begrip weer inhoud te geven moeten we op drie vragen een antwoord geven:

- Met wie moeten we solidair zijn?
- Tot hoever moet onze solidariteit reiken?
- Wie moet de solidariteit in de samenleving gestalte geven?

Maar voordat we hiertoe over gaan zal eerst duidelijk gemaakt moeten worden wat we verstaan onder solidariteit.

4.3.2 Wat is solidariteit?

Volgens de Van Dale is solidariteit een ‘bewustzijn van saamhorigheid en bereidheid om de consequenties daarvan te dragen’. Opvallend is dat het niet alleen betrekking heeft op een gevoel van saamhorigheid, maar dat er onlosmakelijk aan verbonden is dat de persoon op grond van de solidariteit ook bereid is om de gevolgen daarvan te dragen. Om deze mooie volzin nader te concretiseren zou gebruik gemaakt kunnen worden van de

volgende omschrijving, die ontleend is aan het boek *De politieke filosofie van de christen-democratie* van H.E.S. Woldring: Een mens mag op steun rekenen als hij een noodzakelijke levensopgave moet ondernemen, maar deze niet alleen kan. Een mens is verplicht om een ander te helpen als deze voor een belangrijke levensopgave staat, die hij niet alleen kan verrichten. Als gemeenschap zijn wij verplicht om alle mensen die voor een belangrijke levensopgave staan, die ze niet alleen kunnen vervullen, te steunen om die opgave te vervullen.

4.3.3 Met wie solidair?

Dit is een van de meest cruciale vragen: met wie behoor ik mij verbonden te voelen, zo sterk dat ik mijn eigen belangen opzij zet ten behoeve van die ander? Op het eerste gezicht is het vanuit het christelijk-sociaal denken vrij gemakkelijk om het

antwoord te geven. Vaak wordt verwezen naar de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. Dat was immers het antwoord dat de Messias gaf op de vraag wie onze naaste is. Het ant-

woord op die vraag kan gelijk gesteld worden aan het antwoord op de vraag wie tot onze gemeenschap behoort: iedereen, ook degene aan wie we in eerste instantie niet denken. Maar is dit een voldoende antwoord? Het is goed te realiseren dat solidariteit met de ene groep betekent dat we het niet met een ander kunnen zijn. In het dagelijkse handelen zullen we keuzes moeten maken, wat ons vaak voor lastige dilemma's plaatst. Vanuit het christelijk-sociaal denken wordt de nadruk gelegd bij de meest kwetsbaren. Als er al een keuze gemaakt moet worden, dan zal deze ten gunste van hen moeten uitvallen. Maar het is onmogelijk om in algemene zin een uitspraak te doen met wie we solidair moeten zijn: dat is tijd en plaats afhankelijk. Vervolgens komt de vraag of de toepassing

van solidariteit onbeperkt is. Of gelden ook hiervoor grenzen?

4.3.4 Tot hoever reikt onze solidariteit?

Als aan mensen wordt gevraagd of iemand een onbeperkt beroep mag doen op een bijstandsuitkering, dan is de waaier aan antwoorden nog divers. Als de vraag dan wordt gesteld of iemand na het volgen van de academische studie kunstgeschiedenis elke baan mag weigeren en tegelijkertijd een beroep op een werkloosheidsuitkering mag doen, totdat hij de zo gewenste baan van directeur van het Mauritshuis krijgt, dan is het antwoord al aanzienlijk minder gevarieerd. Iedereen vindt dat hij maar een andere baan moet accepteren om in zijn levensonderhoud te voorzien. Op een of andere manier vindt iedereen dat er een grens aan het beroep op solidariteit mag worden gesteld. Maar waar ligt die grens en

waar wordt die door bepaald?

Ook voor de beantwoording van deze vraag kan teruggegrepen worden op het Evangelie en wel op de parabel van de heer die zijn knechten de beschikking gaf over

Solidair met de ene groep betekent dat we niet meer solidair kunnen zijn met de andere groep

zijn talenten. Na ommekomst vroeg hij hen verantwoording af te leggen over de omgang met hun talenten en strafte degene die geen gebruik had gemaakt van zijn talenten (Mattheüs 25: 14-34). Ook kan verwezen worden naar de parabel van vijf wijze en vijf dwaze meisjes, waarin de wijze meisjes niet een deel van hun olie willen geven aan de anderen, omdat zij ook hadden kunnen zorgen voor reserveolie (Mattheüs 25: 1-14).

Deze gelijkenissen kunnen als voorbeeld dienen voor de stelling dat er grenzen gesteld mogen worden aan het beroep op de solidariteit. In beide voorbeelden wordt duidelijk gemaakt dat de solidariteit nader wordt ingekleurd door het begrip verantwoordelijkheid. Welke verantwoordelijkheid hebben de mensen zelf genomen om te voorkomen dat

ze een beroep op de solidariteit moeten doen bij anderen? Hebben ze gebruik gemaakt van hun talenten? Indien dat niet het geval is, moeten ze daarop gewezen worden. Maar mocht iemand zijn talenten aangewend hebben en dan toch nog in de problemen terecht komen dan zal deze persoon niet tevergeefs een beroep op de solidariteit bij anderen mogen doen.

4.3.5 Wie moet de solidariteit gestalte geven?

Voor een antwoord op deze vraag moet een verbinding worden gelegd met het begrip gespreide verantwoordelijkheid.

4.4 Gespreide verantwoordelijkheid

4.4.1 Inleiding

Als een bestuurder van mening is dat de politiek zich met een probleem moet bezighouden, is het nog niet zo dat de overheid het probleem moet oplossen. Vanuit het beginsel van gespreide verantwoordelijkheid wordt eerst de verantwoordelijkheid gelegd bij de samenleving en pas daarna bij de overheid. In tegenstelling tot andere partijen verlaat het CDA zich niet alleen op individuele burgers, maar ook op vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. Vanuit onze opvatting van gespreide verantwoordelijkheid hebben wij als enige

partij oor en oog voor maatschappelijke organisaties.

Volgens christen-democraten kan een goed functionerende samenleving niet zonder maatschappelijke

organisaties. Het maatschappelijk middenveld zorgt voor binding en verbinding, het vormt het cement van de samenleving en voorkomt dat zij uiteen valt. Maatschappelijke organisaties spelen ook een belangrijke rol bij het overdragen van waarden en normen. Op dit terrein onderscheidt de christen-democratie zich fundamenteel van de liberalen en de

Het CDA heeft als enige partij oog en oor voor maatschappelijke organisaties

sociaal democraten. Deze denken uitsluitend in termen als overheid, markt en individu. Bij liberalen ligt het accent op de laatste twee. Bij de sociaal-democraten ligt het accent op de overheid. Dat blijkt onder andere uit hun voorkeur voor het begrip functionele decentralisatie, waarbij de overheid besluit of het maatschappelijk middenveld bepaalde verantwoordelijkheden op zich mag nemen. Bij de christen-democratie wordt uitgegaan van de authentieke bevoegdheden en verantwoordelijkheden van maatschappelijke organisaties. Maatschappelijke organisaties kunnen vaak beter het probleem ter hand nemen dan de overheid. In het geval van de stille armoede bijvoorbeeld zijn er veel maatschappelijke organisaties die de lokale situatie beter kennen dan de sociale diensten van de gemeenten. Of om een ander voorbeeld te noemen; het gebrek aan beweging bij kinderen. Dat moet de politiek niet willen oplossen via verplichting tot extra lichamelijke beweging op scholen, maar ze kan juist wijzen op de rol van sportverenigingen en de verantwoordelijkheid van ouders.

Daarmee is een overheid niet ontslagen van haar verantwoordelijkheden. Want een volgende stap is dat de overheid het handelen van maatschappelijke organisaties kan stimuleren en faciliteren. De overheid kan maatschappelijke organisaties vragen om de uitvoering van bepaalde taken op zich te nemen, omdat de overheid zich er van bewust is dat kerken, woningbouwverenigingen en de thuiszorg meer achter de deuren van mensen

komen dan de sociale dienst. De gemeente kan sportverenigingen stimuleren om speciale trainingsuren voor de jeugd in te richten door de sportverenigingen aan te bieden de kosten voor de opleiding van jeugdtrainers voor haar rekening te nemen. Of de subsidies aan verenigingen af te laten hangen van de doelgroepen die de sportverenigingen

bereiken. Kortom: ook al is het niet direct een overheidstaak in de uitvoering, desondanks kan de overheid een belangrijke stimulerende en faciliterende rol spelen bij authentieke taken en verantwoordelijkheden voor het maatschappelijk middenveld.

4.4.2 Oorsprong

Gespreide verantwoordelijkheid is afkomstig uit zowel de katholieke als de protestants-christelijke kring. Beide gaan uit ervan uit dat de verantwoordelijkheid eerst wordt gelegd bij de samenleving en pas daarna bij de overheid. De basisgedachte hiervoor is verschillend.

In katholieke kring werd op basis van de neothomistische filosofie het begrip subsidiariteit geïntroduceerd. De besluitvorming en verantwoordelijkheid voor zaken moet zo dicht mogelijk bij de mensen worden gelegd. Pas wanneer blijkt dat het lagere niveau het onvoldoende kan regelen, mag een hoger niveau ingrijpen. In dit kader wordt de overheid als een hoger niveau beschouwd dan maatschappelijke organisaties.

In protestantse kring introduceerde Abraham Kuyper het begrip soevereiniteit in eigen kring. Hij verdeelde de samenleving in diverse kringen - we zouden tegenwoordig zeggen: domeinen - waarbinnen de diverse spelers autonoom mochten handelen. Binnen het domein van arbeid zou het aan de sociale partners overgelaten moeten worden om zaken te regelen. Andere spelers zouden hier geen invloed op mogen hebben. Ze behoren niet tot dat domein. Naast het sociaal-economisch leven zouden bijvoorbeeld het domein van het gezin, de wetenschap, de kunst en de overheid onderscheiden kunnen worden. Iedereen zou binnen dat domein autonoom mogen handelen. Niemand is bovengeschiedt of ondergeschiedt aan een ander. Hiermee is een duidelijk onderscheid tussen

beide begrippen aangegeven. De subsidiariteit gaat uit van een hiërarchische verhouding binnen een samenleving, terwijl het protestantse soevereiniteit in eigen kring juist van nevenschiktheid uitgaat.

4.4.3 Ontwikkeling

Introductie van de begrippen subsidiariteit en soevereiniteit in eigen kring was aanvankelijk een stap vooruit in vergelijking met de destijds (19e eeuw) heersende opvattingen over de rol van de overheid in de samenleving. De nachtwakersstaat vierde hoogtij, terwijl de samenleving een drastische overgang doormaakte van een agrarische naar een zakelijker geïndustrialiseerde samenleving. Door deze veranderingen en de terughoudende rol van

de overheid ontstonden misstanden.

Vooral kerkelijke organisaties en particulieren bekommerden zich om het lot van de lagere en middenklassen van de samenleving. Aan het einde

Gespreide verantwoordelijkheid komt zowel uit katholieke als protestantse kring

van de negentiende eeuw en begin van de twintigste eeuw zorgden woningbouwverenigingen voor de bouw van sociale woningbouw en werden ziekenhuizen, scholen, vakbonden en werkgeversorganisaties opgericht. Er was een rijke voedingsbodem ontstaan voor het particuliere initiatief als gevolg van het liberale politieke klimaat.

Lange tijd gedijden ze goed, zonder financiële ondersteuning van de overheid. Hierin kwam aan het einde van de jaren zestig in de vorige eeuw verandering. De ervaringen van de crisis in de jaren dertig en nieuwe theoretische inzichten, zoals die van Keynes, hadden na de Tweede Wereldoorlog tot een andere opvatting over de rol van de overheid in de samenleving geleid. Overheden zagen het nut in van het werk dat door maatschappelijke organisaties werd verricht. Ze boden de maatschappelijke organisaties subsidies aan voor het verrichten van dezelfde werkzaamheden als voorheen. Dat bood maatschappelijke

organisaties de mogelijkheid om professionals in dienst te nemen en de kwaliteit van de dienstverlening te vergroten. Na verloop van tijd gingen overheden eisen stellen aan de tegenprestatie voor het verstrekken van subsidies. De overheid probeerde op deze wijze een steeds grotere grip op de maatschappelijke organisaties te krijgen. Veel van deze organisaties konden dan ook bijna niet anders meer dan zich voegen in dit patroon, afhankelijk als ze waren geworden van de overheidssubsidies. Door de ruimere financiële mogelijkheden waren professionele krachten ingehuurd en werd een kleiner beroep gedaan op de leden. Die voelden dat haarfijn aan en voelden zich minder verbonden

met die maatschappelijke organisaties. Het gevolg was dat de ledentallen terugliepen. Bij veel verenigingen leidde dit tot een discussie over de rechtspersoon. Zou het niet beter zijn om over te gaan tot een

stichting? De afhankelijkheid van de grillen van de leden werd hiermee gereduceerd tot een aanvaardbaar minimum.

Echter, de afhankelijkheid van de leden werd ingeruild voor een andere: de afhankelijkheid van de overheid. Dat was de eerste forse stap op weg naar de verstatelijking van het maatschappelijk middenveld. Deze stap werd gevolgd door een tweede in de jaren tachtig. De kabinetten-Lubbers maakten een einde aan de groei van de overheidsuitgaven, wat overheden tot bezuinigingen dwong. Maatschappelijke organisaties ontsprongen daarbij de dans niet. Veelvuldig werd op gemeentehuizen en ministeries de vraag gesteld waarom er nog drie organisaties voor hetzelfde doel zouden moeten bestaan. Het was beter om daar één van te maken, dat scheelde overhead en zou schaalvoordelen opleveren.

Tijdens de paarse jaren kwam het adagium van het primaat van de politiek naar boven.

De verstatelijking van maatschappelijke organisaties baarde veel christelijke organisaties zorgen

Dat was de derde stap in het proces van verstatelijking van het maatschappelijk middenveld. Sociaal-democraten en liberalen meenden dat de politiek over elk onderdeel van het maatschappelijk leven moest besluiten. Politici waren immers rechtstreeks gekozen. Ze zagen maatschappelijke organisaties als uitvoerders van hun beleid. Maatschappelijke organisaties konden ingezet worden als het de politiek goed uitkwam, niet vanuit een duidelijke verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid en samenleving.

Het gevolg van dit proces van verstatelijking is dat veel burgers niet meer het onderscheid tussen de overheid en maatschappelijke

organisaties kennen: ze worden vaak op één hoop gegooid. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vooral door de laatste stap de politiek de schuld krijgt van gebrekkige publieke dienstverlening, terwijl het vaak niet eens om over-

heidsdiensten gaat. Denk in dit geval aan de woningbouwverenigingen, ziekenhuizen en energiebedrijven.

De verstatelijking van maatschappelijke organisaties baarde veel christelijk-sociale organisaties grote zorgen. Dat was dan ook de reden dat dit het centrale vraagstuk van het Christelijk Sociaal Congres van 1991 vormde. De vacante verantwoordelijkheid werd als de grote, nieuwe 'sociale quaestie' beschouwd: aan de ene kant dat de burger niet meer de ruimte voelde om nog verantwoordelijkheid te dragen, want dat had toch geen invloed meer op het geheel; aan de andere kant dat de overheid maatschappelijke organisaties niet meer in staat stelde om hun verantwoordelijkheid te dragen. Als antwoord op deze beide ontwikkelingen bepleitten de deelnemende organisaties zowel de persoonlijke als de collectieve verantwoordelijkheid. De persoonlijke verantwoordelijkheid gaat ervan uit dat iedere persoon verantwoordelijk is voor zijn

eigen keuzes en handelingen, maar dat hij bij alles rekening moet houden met de gemeenschap waarvan hij deel uitmaakt. Het is zijn persoonlijke verantwoordelijkheid dat het de gemeenschap goed gaat. Dit in tegenstelling tot het liberale begrip eigen verantwoordelijkheid. Daarin is ieder persoon verantwoordelijk voor zijn eigen keuzes en handelen. De invloed op de gemeenschap wordt buiten beschouwing gelaten. De collectieve verantwoordelijkheid vraagt aandacht voor de rol van maatschappelijke organisaties. Zij hebben een authentiek domein waarvoor ze verantwoordelijk zijn. De overheid mag hun speelruimte binnen dat domein niet onnodig beperken, zoals in de jaren zeventig en tachtig wel was gebeurd. Er werd geconstateerd dat te veel bevoegdheden en verantwoordelijkheden bijna stilzwijgend waren neergelegd bij de overheid, waardoor de persoonlijke verantwoordelijkheid in het gedrang was gekomen. Dat gold in zijn algemeenheid, maar zeker ook bij het vorm geven van solidariteit. Personen en maatschappelijke organisaties zouden een grotere verantwoordelijkheid op dat terrein moeten krijgen en nemen.

4.5 Rentmeesterschap

4.5.1 Inleiding

De term rentmeesterschap is van de CDA-kernbegrippen misschien wel de meest specifiek christelijke term. De term verwijst naar het woord rentmeester. Een rentmeester is iemand die voor de eigenaar een goed beheert en er de administratie over voert. De essentie ervan is dat je beslissingen neemt inzake het beheer van goederen vanuit het perspectief van de eigenaar. Je dient rendement te behalen met het goed en het uiteindelijk met het rendement weer in handen van de eigenaar over te geven en verantwoording af te leggen over het beheer. In de Bijbel wordt het woord

rentmeester of econoom in overdrachtelijke zin gebruikt voor de apostelen en voor alle gelovigen aan wie het beheer is toevertrouwd van de gaven van God.

Het begrip kan breed gebruikt worden om aan te duiden dat mensen met wat aan hen is toevertrouwd niet om moeten gaan als eigenaar die doet wat hij wil met zijn bezit, maar als rentmeester, die verantwoording heeft af te leggen over zijn beheer aan de echte

Een rentmeester jaagt het bezit er niet door, maar beheert het zorgvuldig om het door te geven

eigenaar. Die eigenaar is in de eerste plaats God, de schepper, die de mens het beheer over zijn schepping heeft gegeven, om die te bewerken en te bewaren. De mens is de beheerder, die de aanwijzingen van de

echte Heer dient te volgen. De rentmeester heeft geen vrijbrief, maar een mandaat, een opdracht.

Het woord wordt ook gebruikt om aan te geven dat de huidige generatie als het ware de tijdelijk beheerder is die een erfenis heeft ontvangen van vorige generaties en die moet doorgeven aan de volgende generaties. Die erfenis, de aarde, de maatschappelijke structuren en de culturele en economische goederen, mag niet opgeconsumeerd worden ten eigen nutte en ten koste van volgende generaties. Wij hebben de erfenis ontvangen en moeten die ook weer doorgeven.

Een rentmeester jaagt het bezit er niet door, maar beheert het zorgvuldig om het, zo mogelijk aangevuld, terug te geven aan de eigenaar of door te geven aan de volgende rentmeester.

De essentie van de rentmeesterschap is dat wij met mensen en dingen omgaan vanuit het besef dat we verantwoording hebben af te leggen over het beheer. Bovendien wordt ermee uitgedrukt dat de dingen en de mensen zorgvuldig en zorgzaam, in overeenstemming met hun bestemming, worden behandeld en ingezet. De mens heeft het vruchtgebruik, maar het goed zelf, met zijn

veelzijdigheid en mogelijkheden, dient intact te worden gelaten. Daarmee is dit begrip een belangrijke basis voor christen-democratisch denken over tal van onderwerpen. De verleiding is groot om dingen en mensen in te zetten om op korte termijn een maximaal gewenst effect te bereiken, ook al heeft dat op langere termijn of voor anderen negatieve gevolgen. Het rentmeesterschap beperkt onze vrijheid om naar believen over dingen te beschikken als mens, als eigenaar en ook als overheid.

4.5.2 Rentmeesterschap en milieu

Juist met het oog op het milieu blijkt het begrip rentmeesterschap bijzonder relevant te zijn. Lang was de omgang met de natuur en de aarde er een waarbij de mens zich moest handhaven in een overweldigende natuur. De enorme wetenschappelijke en technische ontwikkeling van de laatste generaties hebben krachten in menselijk bereik gebracht die een bedreiging voor de natuurlijke processen zijn. De enorme economische groei en exploitatie van grondstoffen tasten het draagvermogen van de aarde aan. Grondstoffen raken uitgeput, ecologische systemen worden bedreigd, soorten sterven versneld uit en door het broeikaseffect verandert het klimaat. De mens moet zich ervan bewust worden dat het beheer van de aarde een opdracht is, waar we ons niet aan kunnen onttrekken.

Wij hebben het vruchtgebruik, maar mogen en kunnen de aarde niet mateloos exploiteren en uitputten.

Een zorgvuldig beheer van de aarde en haar hulpbronnen betekent dat we de aarde met onze technische hulpmiddelen mogen gebruiken, maar met respect voor de veelzijdigheid van de schepping en het herstellend vermogen van de natuur en met besef voor de eindigheid van de natuurlijke hulpbronnen. Dat betekent bijvoorbeeld dat de verstoring

We moeten ons ervan bewust zijn dat we ons niet aan het beheer van de aarde kunnen onttrekken

van de grote ecologische systemen niet mag doorgaan. Dan gebruikt de mens de aarde niet als rentmeester, maar als rover, die de buit er doorheen jaagt. Een christen-democratische omgang met natuur en milieu gaat uit van het besef van onze verantwoordelijkheid als mens en als mensheid voor de aarde. Deze verantwoordelijkheid geldt voor alle mensen, maar de overheid heeft daarbij vanuit het algemene belang een normerende en beschermende taak.

4.5.3 Rentmeesterschap en samenleving

Rentmeesterschap houdt een opdracht in voor de huidige generatie om er voor te zorgen dat we een samenleving achterlaten die ook onze achterkleinkinderen als een waarde(n)volle samenleving beschouwen. Een samenleving die het waard is om in te leven.

Dat heeft te maken met het - fysieke - milieu, maar evenzeer met de sociale infrastructuur. Verbanden, die onze samenleving ordenen, waarvan we nu vinden, dat ze belangrijk zijn om onze samenleving op een goede manier te laten verlopen, moeten niet opzij gezet worden als gevolg van een kortetermijnbelang. Dergelijke samenwerkingsverbanden

hebben hun betekenis bewezen, moeten zich kunnen aanpassen aan de tijd en zich voorbereiden op toekomstige ontwikkelingen, maar moeten niet aan de dijk worden gezet, zonder dat we ons hebben af-

gevraagd of we daarmee de samenleving niet gaan schaden. Het gaat dan bijvoorbeeld om instituties als het huwelijk en het gezin, om maatschappelijke middenveldorganisaties, om politieke partijen. Zonder deze sociale infrastructuur verdwijnt de samenhang in de samenleving en ontstaat een gemankeerde maatschappij. Een ander voorbeeld is het belang van collectieve rustmomenten. Het bijbelse sabbatsbegrip wijst ons de weg: de mens, de samenleving en de aarde hebben

het nodig tot rust te komen (sabbat) en een nieuwe start te kunnen maken (jubeljaar en kwijtschelding van schuld). De ordening daarvan, van de zondag als rustdag tot schuldsaneringsprojecten, is waardevol. De erfenis van vorige generaties moet met zorgvuldigheid worden beheerd.

4.5.4 Rentmeesterschap en financiën

De oorspronkelijke context van het rentmeesterschap is met name het financieel beheer. Een goede beheerder benut het kapitaal, maar niet op roekeloze wijze. Het is onverantwoord om grote risico's te nemen, bijvoorbeeld door veel te lenen of te speculeren. Leven op de pof zadelt de na ons komende generaties met grote schulden op en beperkt hun keuzemogelijkheden om een waardevolle samenleving in stand te houden. Vandaar dat vanuit het beginsel van rentmeesterschap een solide overheidshuishouding van groot belang is.

*Leven op de pof zadelt
de na ons komende
generaties met grote
schulden op*

Hoofdstuk 5 Vertaling naar de praktijk

Het kennen van de basisbegrippen is nog niet voldoende voor een herkenbaar en onderscheidend CDA-standpunt. Belangrijk is dat naast kennis van de begrippen, hier ook daadwerkelijk inhoud aan wordt gegeven. In dit hoofdstuk wordt een aantal beleidsterreinen kort besproken. Per beleidsterrein geven CDA-politici aan welke CDA-begrippen voor hen relevant zijn en hoe zij hieraan inhoud geven.

5.1 Cultuur



Harry van Waveren, gedeputeerde cultuur Zeeland: 'Mensen waarderen cultuur omdat zij hieraan hun identiteit ontleen, hun gedrag hierdoor laten beïnvloeden en hiermee aangeven wat

voor hun belangrijk is en zin geeft aan het leven. Cultuurbeleid moet hier dienstbaar aan zijn en is daardoor dienstbaar aan mensen. Juist voor christen-democraten is het van belang dat er meer oog komt voor mogelijkheden voor burgers om hun gezamenlijke identiteit aan te ontleen, normatieve opvattingen te delen en gezamenlijk de schoonheid of dramatiek van dingen te beleven. Hiervoor dient de culturele factor in de samenleving te worden versterkt, zodat er een sterker cultureel bewustzijn ontstaat.'

'Mensen kunnen tot hun recht komen als zij in de gelegenheid worden gesteld actief bezig te zijn met kunst, veelal met andere mensen. Juist hierom zetten christen-democraten zich in voor amateurkunst. Amateurkunst zit tot in de haarvaten van de samenleving en ontstaat daar waar mensen aan de slag gaan met kunst; waar mensen hun verantwoordelijkheid nemen. Daarnaast is amateurkunst voor bijna alle mensen toegankelijk.'

'Cultuurbeleid dient zich niet te beperken tot kunstenbeleid. Te vaak wordt eenzijdig de nadruk gelegd op een overheid, die er zorg voor

dient te dragen dat 'kunstenaars de ruimte en mogelijkheden krijgen om hun ding te kunnen doen'. Andere aspecten van cultuur worden ten onrechte hieraan ondergeschikt gemaakt. Andere mogelijkheden zijn aandacht voor:

- de bijdrage van culturele activiteiten aan het versterken van de sociale samenhang;
- het bieden van ruimte aan culturele diversiteit, juist ook waar deze zijn oorsprong vindt in verscheidenheid tussen (Nederlandse) bevolkingsgroepen. Cultuur biedt volop mogelijkheden om 'het gesprek' tussen verschillende groepen vorm te geven;
- het beter in beeld brengen van de betekenis van de culturele sector voor economie en bekijken in hoeverre deze vergroot kan worden, met name in relatie tot recreatie en toerisme;
- het versterken van de ruimtelijke kwaliteit door behoud van monumenten en het culturele erfgoed, waarbij uitgangspunt is behoud door ontwikkeling. Een eigentijdse vorm van rentmeesterschap;
- het zorgdragen voor het behoud van het karakteristieke (culturele) landschap onder andere door meer aandacht voor het ontwerp en de landschappelijke inpassing van infrastructuur en uitbreiding van de bebouwde omgeving;
- de traditionele gewoonten en gedragingen, die samenhangen met vroegere tijden en samen met de verhalen veel vertellen over het toenmalige dagelijkse leven.'

5.2 Economie



Andries Greiner, gedeputeerde economie in Flevoland: 'Economie is een thema waar de overheid een terughoudende en vaak vrijwillige taak heeft. Raden

en Staten bepalen zelf of, hoe en in welke mate ze aandacht aan het stimuleren van de economie besteden. Bij het maken van keuzes springt één uitgangspunt sterk naar voren: gespreide verantwoordelijkheid. Gemeenten en provincies moeten vooral partner zijn van ondernemers. Meedenken om, afhankelijk van de economische situatie, de randvoorwaarden gezamenlijk op te stellen en waar nodig en mogelijk met subsidies stimulerend te werk gaan. Bij christen-democraten hebben gemeenten en provincies vooral een bindende rol, ze brengen de diverse actoren bij elkaar om de krachten te bundelen.'

'Ondernemers richten zich op de continuïteit van hun bedrijf. Zij steken veel energie in de ontwikkeling van hun producten en diensten. Voor kleinere ondernemingen is dat dikwijls een zware opgave, waarbij steun van de overheid van doorslaggevende betekenis kan zijn. Die steun kan bestaan uit het creëren van een platform, waarin ondernemers, kennisinstellingen en overheid elkaar ontmoeten.'

'De overheid moet voor ondernemers een betrouwbare partner zijn. Dit betekent dat op de voorwaarden die de overheid schept, ondernemers ook voor de langere termijn moeten kunnen rekenen. De overheid mag zich niet laten leiden door de waan van de dag.'

'Voor christen-democraten is economische groei niet alleen gericht op welvaartsvergroting, maar het heeft ook een sociale component. Werk en inkomen biedt mensen de gelegenheid verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf en voor elkaar. Als groepen op de arbeidsmarkt buiten de boot dreigen te vallen, stimuleert de overheid hun deelname. Dat kunnen we niet alleen, maar in samenwerking met anderen kunnen we geweldig presteren.'

'Christen-democraten verbinden, voortkomend uit het rentmeesterschap, economie met ecologie. De tijd dat milieu en economie elkaars tegenpolen waren, is al lang voorbij. Consequent en consistent wordt gewerkt aan duurzaam welzijn. Er wordt voortdurend een balans én wisselwerking gezocht tussen economie en ecologie.'

5.3 Integratie



Wim Kemp, wethouder integratie, Roermond: 'Voor mij als christen-democraat is het uitgangspunt dat iedereen moet kunnen meedoen aan de samenleving. Iedereen moet de kans krijgen hier

vorm en inhoud aan te geven, niemand mag worden uitgesloten. Mensen hebben daarbij een eigen verantwoordelijkheid zich zo te ontwikkelen dat ze mee kunnen doen aan de samenleving. Daarnaast hebben mensen ook een verantwoordelijkheid tegenover elkaar. De lokale overheid stimuleert en ondersteunt dit proces en intervineert als de eigen verantwoordelijkheid of de verantwoordelijkheid voor elkaar onvoldoende van de grond komt. De overheid laat zien dat ieder mens telt.'

'Concreet betekent dit voor integratie dat ongeacht de nationaliteit, iedereen mee moet kunnen doen aan de samenleving. Daarvoor moet de Nederlandse samenleving kansen geven, maar allochtonen hebben daarin ook een eigen verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld door het leren van het Nederlands en kennis te nemen van de Nederlandse cultuur en normen en waarden. Daarnaast hebben Nederlanders de verantwoordelijkheid voor hen open te staan. Integreren kun je niet in je eentje, het is alleen haalbaar als het van beide kanten komt.'

'Als CDA'er vind ik het belangrijk dat allochtonen deelnemen aan maatschappelijke organisaties, bijvoorbeeld in besturen van scholen of sportverenigingen. Daarmee betrek je ze bij de samenleving. Hun deelname hierin is nu nog vrij gering. Wij stimuleren dit onder meer door het organiseren van cursussen, maar spreken ook de besturen aan op deelname vanuit de allochtone gemeenschap. Hierop is ook de pilot 'wijkgerichte inburgering' die de gemeente in het kader van het Deltaplan Inburgering is toegewezen, gericht. Daarnaast brengen wij allochtone en autochtone groepen bij elkaar in een integratieraad. De raad is er voor advisering, overleg en uitwisselen van ervaringen. Via de leden van de raad kunnen

wij ook hun achterbannen bereiken.’
 ‘Het is belangrijk dat mensen elkaar leren kennen. Om de sociale cohesie op wijkniveau te bevorderen stimuleren en ondersteunen wij wijkactiviteiten als infoavonden, straatfeesten en dergelijke. Zo komen mensen met elkaar in gesprek en wordt isolement voorkomen. In wijken waar de sociaal maatschappelijke problematiek groot is, vindt gerichte wijkontwikkeling plaats. De overheid kan onder meer economische activiteiten in de wijk stimuleren. Winkels, maar ook andere voorzieningen (bijvoorbeeld een wijkaccommodatie, WMO-loket) bevorderen de levendigheid en de sociale cohesie in een wijk en zorgen tevens voor werkgelegenheid.’

5.4 Jeugdbeleid



Gert Ranter, gedeputeerde jeugd Overijssel: ‘Vanuit het begrip gespreide verantwoordelijkheid kunnen heldere keuzes voor sturing binnen de jeugdzorg genomen worden. Het beleid begint

bij de jongeren en het gezin, waarbij de vraag van de cliënt centraal staat. Het is de jongere zelf die met eventuele hulp van zijn directe sociale omgeving bepaalt wat er nodig is om tot een oplossing te komen. De professional kan hierbij ondersteunend zijn en helpen bij de uitvoering.’

‘De overheid is nadrukkelijk niet de enige partij die probleemoplossend kan werken. Het gaat ook om het loslaten en het kunnen geven van vertrouwen aan de jongeren en zijn sociale omgeving. Daarbij kan de overheid een voorwaardenschepende rol vervullen. Zo is de ‘Eigen Kracht-conferentie’ leidend in het Overijsselse jeugdbeleid. ‘Eigen Kracht’ betekent dat de vraag van de cliënt centraal staat en dat eerst wordt gekeken wat de sociale context zelf kan betekenen voor de oplossing. Deze vraagsturing is geheel anders dan die waarbij de professional vanuit zijn professioneel kader de vraag formuleert. ‘Eigen Kracht’ betekent een ander verhouding tussen jongere en de professional.’

‘Het zoeken naar oplossingen bij de mensen zelf komt voort uit de christen-democratie. Deze invalshoek verschilt duidelijk met die van de sociaal-democratie. Daarin ligt het primaat bij de overheid en de instituties die problemen moeten oplossen. In Overijssel wordt de ‘Eigen Kracht-conferentie’ nog verder uitgewerkt. Het streven is dat elke jongere die bij Bureau Jeugdzorg binnenkomt met een probleem, eerst een ‘Eigen Kracht-conferentie’ krijgt aangeboden. Op lokaal niveau liggen er voor de Centra voor Jeugd en Gezin hier geweldige kansen.’

5.5 Landbouw/inrichting landelijk gebied



Piet Jansen, gedeputeerde landelijk gebied in Overijssel: ‘Twee van de vier CDA-uitgangspunten komen nadrukkelijk terug als het gaat om de inrichting van het landelijk gebied/landbouw.

Allereerst is dat rentmeesterschap, wat we vandaag ook wel vertalen in duurzaamheid. Vanuit de Bijbel ligt er een duidelijke opdracht om de aarde te bebouwen en te bewaren. Dat doen we door de landbouw ruimte te geven, maar ook door inzet voor natuur en landschap. Gespreide verantwoordelijkheid is het tweede. Er moet een besef zijn dat we - overheid, burgers, ondernemers, maatschappelijke organisaties - samen verantwoordelijk zijn. Eigenlijk moet iedereen verantwoordelijk willen zijn vanuit de eerder genoemde bijbelse opdracht. Als voorbeeld de Ecologische Hoofdstructuur. Hierin heeft de overheid een taak, maar er moet ook ruimte zijn voor particuliere natuurbeheerders. We spreken over de 40/60-regeling; 60 procent realiseren door gesubsidieerde terreinbeherende organisaties en 40 procent door particulieren.’

‘Landbouw willen we zoveel mogelijk ruimte bieden, maar de landbouw moet wel rekening houden met het gebied waarin ze opereert. Bijvoorbeeld in nationale landschappen. Deze gebieden mogen niet teloorgaan door te streven naar opbrengstmaxi-

malisatie. Hier moet gezocht worden naar evenwicht. Combinaties van landbouw en natuur, bijvoorbeeld particulier- of agrarisch natuurbeheer, zijn daarbij belangrijk.

‘De natuur heeft zelf geen stem. We moeten ons als CDA’ers verantwoordelijk voelen voor de natuur, zodat de biodiversiteit in stand blijft en ook onze nakomelingen ervan kunnen genieten. ‘Groen’ is voor het welzijn van mensen onmisbaar. Natuur moet daarom toegankelijk zijn, want de mens blijft centraal staan. Ook voor de welvaart/economie (denk aan toerisme en recreatie) zijn natuur en landschap van groot belang’

‘Juist het CDA kan zorgen voor een goed evenwicht. Links heeft over het algemeen veel aandacht voor natuur en minder voor de landbouw. Landbouwgronden onteigenen voor natuurrealisatie is dan zelfs een optie. Rechts juist vaak meer voor de landbouw. Alhoewel het zeker ook persoonsgebonden is, zoeken we als CDA het midden en proberen we zowel te bewaren als te bebouwen. Dat is goed mogelijk. In de praktijk hoor ik vanuit de landbouwhoek wel eens dat ik teveel voor de natuur doe en vanuit de natuurhoek dat ik teveel aandacht heb voor de landbouw. Dan denk ik maar: ik zit wel goed.’

5.6 Milieu



Jetty Eugster, wethouder milieu 's-Hertogenbosch: ‘Als het om duurzaamheid gaat, zijn rentmeesterschap en solidariteit voor mij de belangrijkste CDA-uitgangspunten. We hebben de aarde

te leen, en we moeten onze talenten inzetten om de aarde zo goed mogelijk door te geven aan de generaties na ons. Ook voor het heden is duurzaamheid belangrijk omdat het de leefbaarheid vergroot. Zorgvuldig omgaan met energie spaart bovendien simpelweg geld uit. Zeker voor de kleine portemonnee is het goed om te laten zien dat je als gemeente vaart maakt met energiebesparende maatregelen

Juist het CDA kan zorgen voor een goed evenwicht

in nieuwbouw en bestaande woningen. In onze gemeente werken we dan ook

volgens het convenant ‘Duurzaam Inkopen’ van VROM. Nieuwbouwwoningen, scholen en andere accommodaties worden bij ons gebouwd met een energieprestatienorm die 25 procent lager ligt dan de wettelijk voorgeschreven norm.’

‘De raad heeft onlangs een Nota klimaatbeleid vastgesteld met een gefaseerd aantal maatregelen om 's-Hertogenbosch klimaatneutraal te laten worden. Als gemeente willen we samen met anderen (bedrijven, corporaties en ontwikkelaars) realistische doelstellingen formuleren. Ik kan namelijk niet achter een beleid staan dat alleen maar roept dat we in het jaar X klimaatneutraal zullen zijn zonder voor ogen te hebben of dat ook echt kan. Natuurlijk hebben we ook een Nota luchtkwaliteit met daarin onder andere milieuzonering voor de binnenstad en de inzet van kleine schone busjes in de binnenstad. Om de bewoners mee te krijgen in duurzaamheid moet je laten zien dat je resultaat haalt en dat het voor hen in zowel economische als ook ideologische zin iets oplevert. Een voorbeeld daarvan is het programma Groene Delta, waarmee we de natuurgebieden die 's-Hertogenbosch heeft verder ontwikkelen voor onze inwoners en werken aan een verantwoorde balans tussen rood en groen.’

‘Als CDA’er ben ik blij dat het tij gunstig is geweest voor duurzaamheid. Men beseft gelukkig dat duurzaam niet hetzelfde is als duur, maar dat het per saldo de economie en de leefbaarheid op onze aarde juist ten goede komt. Niettemin verschilt mijn aanpak wel met die van andere partijen. Ik probeer op alle onderwerpen die duurzaamheid betreffen het etiket ‘rentmeesterschap’ te plakken. Vanuit die CDA-optiek wil ik de problemen ook aanpakken. Belangrijk is om nu te doen wat mogelijk is, rekening houdend met het belang om daarin zoveel mogelijk mensen mee te krijgen. Als gemeente kunnen we het tenslotte niet alleen, maar heeft iedere

organisatie en iedere burger ook een eigen verantwoordelijkheid.'

5.7 Mobiliteit



Marijke van Haaren, gedeputeerde verkeer en vervoer Gelderland: 'Mobiliteit is voor christen-democraten een bindmiddel, een manier waardoor mensen elkaar kunnen ontmoeten. Het zorgt

ervoor dat mensen kunnen wonen, werken en recreëren. Door te investeren in goede wegen, aantrekkelijk en betaalbaar openbaar vervoer, emissievrije brandstoffen, ontstaan de randvoorwaarden voor een vitale economie, sociale samenhang en een duurzame leefomgeving. In beginsel heeft iedereen recht op mobiliteit, ongeacht de plaats waar iemand woont - de stad of het platteland, dichtbevolkt of dunbevolkt gebied. Speciale aandacht is er voor kwetsbare groepen. Niemand mag worden uitgesloten vanwege verminderde lichamelijke mobiliteit of hulpbehoefte.' 'Mobiliteit is een essentiële voorwaarde voor economische groei en het welzijn van mensen; het zorgt voor vestiging van bedrijven en daarmee het op peil houden van de werkgelegenheid. Bij verbetering van de bereikbaarheid wordt gezocht naar oplossingen die draagvlak hebben in de maatschappij. Christen-democraten hechten daarbij aan het leefbaar houden van de leefomgeving. Zij zoeken telkens de balans tussen nieuwe wegen, meer openbaar vervoer of alternatieve vervoermiddelen zoals de fiets.'

5.8 Openbare ruimte



Wim Zielhuis, burgemeester van Oldebroek: 'We zijn het met elkaar eens dat een burger zich in de openbare ruimte fatsoenlijk dient te gedragen: geen rommel zomaar weggooien, elkaar niet hinderen in het verkeer, je hond niet uitlaten in een kinderspeelplaats enzovoorts. Het verschil tussen partijen ontstaat bij de aanpak van

mensen die dit soort regels willens en wetens aan hun laars lappen. Sociaal-democraten verwachten nog steeds het heil van de overheid en komen met een actieprogramma waarbij de gemeente van alles nog zelf gaat regelen: overleg voeren met de bewoners, posters ophangen, verkeersmaatregelen vaststellen enzovoorts. Liberalen doen een beroep op het goede fatsoen van burgers. Christen-democraten gaan praten in en met de buurt waar de overlast zich afspeelt. Zij doen daarbij ook een beroep op de inwoners van de buurt zelf. Zo komt er een pakket maatregelen, waarbij én de inwoners én de woningstichting én de politie én de gemeente ieder hun verantwoordelijkheid (her)pakken en zo tot het weer beheersen van het probleem komen. Het steeds weer benadrukken dat verenigingen, scholen, wijkorganen, kerken enzovoorts, eigenstandige organisaties zijn die van grote waarde zijn voor het oplossen van concrete problemen is een gedachtegang die typerend is voor het CDA-gedachtegoed.'

'Hetzelfde zie je bij leefbaarheidsprojecten. De hamvraag daarbij is steeds weer: geef je een eigen plaats en verantwoordelijkheid aan samenwerkingsvormen uit de maatschappij zoals buurtorganisaties, woningbouwverenigingen, sportverenigingen en dergelijke, of denk je de maatschappij nog steeds vanuit het gemeentehuis te kunnen regelen? Leg je eerst je oor te luisteren bij de bewoners en hun organisaties en kom je dan met een plan van aanpak, óf bedenkt je eerst een plan van aanpak op het gemeentehuis en probeer je dat de bewoners op te leggen? Een echte CDA-aanpak kenmerkt zich door aan te sluiten bij wat door burgers en de door hen geïnitieerde maatschappelijke instituten is bedacht en deze bewoners en hun verenigingen en instellingen vervolgens bij de uitvoering van het beleid ook een reële plaats toe te kennen.'

5.9 Sociale zekerheid



Roel Kremers, wethouder sociale zaken Ede: 'Bij sociale zaken draait het vooral om solidariteit, omzien naar elkaar. Daar waar dat niet lukt, is de overheid er als vangnet. Christen-democraten vinden

werk de beste vorm van sociale zekerheid. Het biedt mensen een eigen inkomen, sociale contacten en het geeft ze het gevoel een nuttige bijdrage te leveren aan de samenleving. Het biedt de mogelijkheid tot ontplooiing. Mensen hebben daarin een eigen verantwoordelijkheid. Als dat niet lukt, scheidt de overheid de omstandigheden waardoor mensen hun positie structureel kunnen verbeteren en weer op eigen benen kunnen staan. Zij moeten weer perspectief krijgen op de toekomst en verder kunnen met hun leven. Daarbij is maatwerk, het zoeken naar individuele oplossingen, het uitgangspunt. Maar we moeten ook onderkennen dat niet iedereen daadwerkelijk aan betaald werk kan worden geholpen. Voor deze mensen heeft de overheid een extra verantwoordelijkheid.'

'Met de Wet Werk en Bijstand is veel mogelijk; juist op sociaal gebied. Met het werkdeel kan veel georganiseerd worden om de ook de vaste kern binnen het uitkeringenbestand weer naar arbeid toe te leiden. In Ede hebben we de stichting Voorwerk, die mensen die moeilijk plaatsbaar zijn op de arbeidsmarkt begeleidt naar regulier werk. De stichting wordt gefinancierd uit het werkdeel van de WWB. Met het bedrijfsleven zijn afspraken gemaakt over met name die vaste kern van het uitkeringenbestand, de oude fase 4-cliënten. In het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen zijn voor deze mensen stageplaatsen en werkplekken gecreëerd bij bedrijven. Ook worden op deze manier mensen uit de sociale werkvoorzieningen naar het regulieren bedrijfsleven geleid'

'Als het gaat om inkomensondersteuning zoek ik de marges van de wet op om mensen die dat echt nodig hebben maximaal te kunnen ondersteunen. Naast de bijzondere bijstand

heb ik de mogelijkheid om te putten uit het noodfonds van de gemeente, om snel en adequaat te kunnen reageren bij echte nood. Hieruit kan ik bij nood mensen bijstaan. Het is soms moeilijk de mensen te vinden die recht hebben op bijzondere bijstand. Typisch CDA is om hierbij gebruik te maken van het maatschappelijk middenveld, zoals de kerken, diaconieën en verenigingen. Zij weten vaak beter wat er achter de voordeur leeft dan de overheid.'

'Ook mensen die met schulden zitten, proberen wij weer perspectief te geven. Met het maatjesproject, waarbij vrijwilligers mensen met schulden ondersteunen bij het doen van aankopen en ze leren te budgetteren, wordt een impuls gegeven om uit schulden te komen. Mensen krijgen zo weer een perspectief aangereikt. Met de initiatiefnemers van de voedselbank zijn bindende afspraken gemaakt over de verstrekkingen: men komt pas in aanmerking voor een pakket wanneer er concrete afspraken zijn gemaakt met hulpverlenende instanties (bijvoorbeeld het maatschappelijk werk) over hoe men denkt na verloop van tijd weer in eigen levensonderhoud te voorzien.'

5.10 Sport



Ton Rombouts, burgemeester van 's-Hertogenbosch: 'Het CDA staat midden in de samenleving en op het terrein van sport komt dat heel duidelijk naar voren. Het CDA heeft veel contacten met en

is goed vertegenwoordigd in veel verenigingen en allerlei sociale instellingen. Dat doet men niet voor niets. CDA'ers hebben een drive dat het in het leven om veel meer gaat dan werken alleen en daarom willen ze investeren in allerlei maatschappelijke verbanden en daarmee vrijetijdsbesteding.'

'CDA'ers stimuleren amateursport. Door te sporten leert men goed met elkaar om te gaan en wat voor elkaar over te hebben. Mensen met verschillende karakters, rijk en arm, jong en oud, allochtoon en autochtoon. Dit alles is ongelofelijk leerzaam voor jonge

mensen. Sport moet dan ook een belangrijke plek hebben. Een stad die investeert in sport (en cultuur) zal hiervan economisch profiteren en uiteindelijk ook een veiliger stad worden.' 'Het is goed dat het juist vaak het CDA is, dat aandacht heeft voor de infrastructuur die nodig is voor breedtesport. Het bieden van mogelijkheden om vaardigheden en talenten te ontwikkelen past helemaal in de CDA-gedachte dat iedereen de kans moet krijgen zich te ontwikkelen. Tegelijkertijd is bewezen dat sport een tegengif is tegen verveling en vandalisme. Daarom is het ook zo belangrijk in achterstandswijken, onder andere met het stimuleren van sport, problemen te lijf te gaan en kinderen sterker te maken, zodat zij meer kans krijgen dan hun ouders.' 'CDA'ers, sterk in het maatschappelijk middenveld en in contacten met de plaatselijke verenigingen, zouden ook meer het belang van topsport moeten zien. Ik heb het niet over de rijk betaalde voetballers, maar over de tegen een geringe vergoeding hardwerkende turners en hockeyers die als rolmodel fantastisch werk doen. Hierop moeten CDA'ers een visie ontwikkelen en waar nodig ook geld en menskracht voor vrij maken. Ik voel me hierin weleens alleen staan als CDA'er. Topsport is niet vies. Het is machtig om te doen en prachtig om naar te kijken. Het is goed voor het collectieve zelfbewustzijn van een stad of dorp.'

5.11 Water



Henk Tiesinga, dijkgraaf Zuiderzeeland: 'Nederland is een land dat met water leeft. Het maken van keuzes op dit terrein is lastig. Voor CDA'ers is rentmeesterschap hierbij een belangrijk uitgangspunt.'

Goed rentmeesterschap betekent de waterproblemen niet doorschuiven naar volgende generaties en anticiperen op toekomstige ontwikkelingen. Zaken die we nu onderkennen, moeten we nu aanpakken. Blijven steken in mooie woorden kan niet als CDA'er. Die aanpak moet wel op een duurzame manier.

Immers, dat hoort bij goed rentmeesterschap. Wij zijn ons er goed van bewust dat dit geld kost. Sterker nog, willen we inderdaad als goede rentmeesters met onze omgeving omgaan, dan zal dit steeds meer geld kosten. Het CDA loopt niet weg voor deze verantwoordelijkheid. Financiële verantwoordelijkheden mogen niet worden weggestopt. Ook dat is een element van rentmeesterschap.'

'Het CDA ziet water als een sturend, bepalend instrument bij de inrichting van het stedelijk en landelijk gebied. Het sturen van water moet vervangen worden door het volgen van water. We moeten ons realiseren dat door bodemdaling en de klimatologische ontwikkelingen dat steeds duurder en complexer wordt en minder duurzaam blijkt. CDA'ers zijn hiervan doordrongen en maken op basis hiervan keuzes.'

'Water is ook van groot belang voor de economie. Veel sectoren maken gebruik van water en daarom wordt het schaars. Het CDA vindt niet dat daardoor de economische ontwikkeling moet stagneren, maar deze moet wel duurzaam plaatsvinden. Inzetten op beide, economische groei en duurzaamheid, is typisch CDA. Hierbij is samenwerking tussen overheden, bedrijven en burgers van belang. Gespreide verantwoordelijkheid dus. Dit geldt ook als het gaat om het delen van de kennis die Nederland heeft opgebouwd op het gebied van water. Als CDA'ers moeten we onze kennis inzetten om andere werelddelen te helpen, zowel als het gaat om droogte als overstromingen.'

5.12 Welzijn



Janny Bakker, wethouder welzijn Huizen: 'In de uitvoering van het WMO-beleid zijn duidelijk raakvlakken met de CDA-uitgangspunten te herkennen. Het is niet meer vanzelfsprekend dat de over-

heid alle problemen van de burger oplost. Het is aan de burger zelf om te formuleren welke zorg en diensten hij nodig heeft om zijn beperkingen zo goed mogelijk te kunnen hanteren.

Een verschil met voorheen is dat dit zich niet tot fysieke en materiële behoeften beperkt, maar ook tot de behoeften ten aanzien van sociale relaties, werken en presteren, waarden en inspiratiebronnen. Bij deze vragen wordt eerst gekeken naar wat de burger zelf kan, eventueel ondersteund met hulp vanuit sociale en maatschappelijke verbanden. Bij dit laatste wordt gedacht aan ondersteuning uit eigen omgeving, zoals mantelzorg of hulp van vrijwilligers en zo nodig aangevuld met professionele hulpverlening.'

'In Huizen is met name het basisbegrip gespreide verantwoordelijkheid kenmerkend voor het gevoerde beleid. De verantwoordelijkheid ligt primair bij de burger zelf en diens sociale netwerk. De rol van de gemeente is een regisserende rol, met name het registreren van netwerken in maatschappelijke organisaties ten behoeve van ondersteuning van mensen met een beperking.'

5.13 Wonen



Els Aarts, wethouder volkshuisvesting Breda: 'De afgelopen jaren is, vooral onder invloed van PvdA-wethouders, teveel aandacht geweest voor kwantiteit en daarbinnen voor sociale

woningbouw, in het kader van bereikbaar wonen. Er zijn veel goedkope woningen gebouwd voor de onderkant van de markt en weinig gezinswoningen met tuintjes in het hogere segment. Daarom is aan de onderkant de voorraad wel op peil, maar aan de bovenkant de markt op slot. Met name voor gezinnen is het lastig om een woning met een tuintje te bemachtigen. Iets waar het CDA juist voor staat. Er is ook te weinig aandacht besteed aan de omgeving van de woning. Uiteindelijk is er dus een concessie gedaan aan de kwaliteit en daar lopen we nu tegenaan.'

'Een negatieve ontwikkeling is ook de prijsopdrijving aan de onderkant van de markt en het 'scheefwonen'. Mensen met een iets hoger inkomen wonen goedkoop en toch ruim en blijven daarom zitten. Daardoor is het voor

jongeren onmogelijk om zich als starter op de woningmarkt te begeven. Juist als CDA zetten we ons voor deze categorie in.'

'Er is nu voor 40 wijken rijksgeld beschikbaar om een kwaliteitsimpuls te geven aan bepaalde wijken. Dit lijkt een prima initiatief van het kabinet, maar het probleem is dat het geld slechts voor 18 gemeenten beschikbaar komt en dat het geld bij de natuurlijke partners van gemeenten (woningbouwcorporaties) vandaan komt. Het is meer CDA om de opdracht tot wijkaanpak bij de verschillende steden zelf te laten. Steden moeten in overleg met hun partners werken aan de verbetering van de wijken die slecht te boek staan. Als het rijk daar geld voor over heeft, kunnen ze dat via de ISV-gelden doorgeven aan de gemeenten, zodat die een ruimer budget hebben. Juist wij als CDA'ers kunnen die samenwerking aan, omdat wij dat altijd al doen. Niet alleen met woningbouwcorporaties, maar ook met wijkverenigingen, scholen, sociale partners, enzovoorts.'

Hoofdstuk 6 Trefwoordenlijst CDA-gedachtegoed

In deze lijst is een aantal begrippen opgenomen die kenmerkend zijn voor het CDA-gedachtegoed.

Betrokkenheid

Het CDA hecht aan een samenleving waarin mensen een hechte gemeenschap vormen, zich bij elkaar betrokken voelen, verantwoordelijk voelen voor elkaar en niet als individuen naast elkaar leven. Een samenleving zonder betrokkenheid is een schrale samenleving.

Betrouwbare overheid

De overheid moet betrouwbaar en voorspelbaar zijn in haar gedrag, niet meer beloven dan zij kan waarmaken. Een betrouwbare overheid stelt heldere grenzen. Burgers en organisaties moeten ervan op aan kunnen dat het beleid van de overheid, gemaakte afspraken of gewekte verwachtingen niet zomaar worden veranderd of geschonden. Een betrouwbare overheid legt in de openbaarheid verantwoording af over het gevoerde beleid en ziet toe op de naleving van wettelijke regels en voorschriften en handhaaft deze consistent en slagvaardig.

Binden

Zie: verbinden.

Civil society

Wordt ook betiteld als het maatschappelijk middenveld. Het gaat om alle organisaties die niet tot de overheid behoren. Over het algemeen worden bedrijven ook buiten dit begrip gehouden. Positief geformuleerd gaat het om organisaties die tussen de overheid en het individu instaan (bijvoorbeeld verenigingen, stichtingen woningbouwcorporaties, scouting, sportclubs etc.). Christen-democraten hechten sterk aan maatschappelijke organisaties. Een goed functionerende samenleving kan niet zonder



hen. Het maatschappelijk middenveld zorgt voor binding en verbinding, het vormt het cement van de samenleving en voorkomt dat zij uiteen valt. Maatschappelijke organisaties spelen ook een belangrijke rol bij het overdragen van waarden en normen. Op dit terrein onderscheidt de christen-democratie zich fundamenteel van de liberalen en de sociaal democraten. Zij denken uitsluitend in termen als overheid, markt en individu. Voor liberalen ligt het accent op de laatste twee. Bij de sociaal-democraten ligt het accent op de overheid. Dat blijkt onder andere uit hun voorkeur voor het begrip functionele decentralisatie, waarbij de overheid besluit of het maatschappelijk middenveld bepaalde verantwoordelijkheden op zich mag nemen. Bij de christen-democratie wordt uitgegaan van de authentieke bevoegdheden en verantwoordelijkheden van maatschappelijke organisaties. (Zie ook: gespreide verantwoordelijkheid en maatschappelijk middenveld)

Dienende overheid

CDA'ers noemen de overheid 'een dienaar van God'. Dat betekent dat de overheid een speciale taak heeft, namelijk dat zij een die-

nende overheid behoort te zijn. Zij moet voor de burgers en de samenleving als geheel het goede of het algemeen welzijn bevorderen.

Dienend leiderschap

CDA'ers gaan uit van dienend leiderschap omdat dit de weg is om tot een harmonieuze samenleving te komen. Dienend leiderschap is een houding waarbij een positie niet als een mogelijkheid wordt gezien om je eigen positie/inkomen te verbeteren, maar als een voorrecht om de talenten van jezelf te kunnen benutten. Dienende leiders zijn gericht op samenwerking. Het gaat hen om de zaak, de inhoud, in plaats van de eigen loopbaan.

Draagvlak

Draagvlak, bij voorkeur zo breed mogelijk, zoeken en creëren is belangrijk voor het welslagen van beleid. Besluiten die op brede steun kunnen rekenen zijn duurzamer dan die met een krappe basis.

Duurzame ontwikkeling

CDA'ers gaan uit van duurzame ontwikkeling van onze leefomgeving. Hierbij komen ecologische, economische en sociale belangen bij elkaar, voor zowel de huidige als de toekomstige generaties. De drie P's - people, planet en profit - zijn met elkaar in balans.

Eigen verantwoordelijkheid

Zie verantwoordelijkheid.

Gemeenschapsgevoel

Voor het CDA staat de gemeenschap centraal. Het CDA hecht aan een samenleving waarin mensen zich bij elkaar betrokken voelen en niet als losse individuen naast elkaar leven. Een samenleving waarin mensen zich verantwoordelijk voelen voor elkaar. Mensen voelen zich met elkaar verbonden door familiebanden, maar ook door in andere verbanden samen doelen na te streven.

Gespreide verantwoordelijkheid

Eén van de vier basisbegrippen van het CDA. Het is een combinatie van het protestantse

begrip soevereiniteit in eigen kring en het katholieke begrip subsidiariteit. Gespreide verantwoordelijkheid betekent dat verantwoordelijkheden daar worden neergelegd waar ze het beste gedragen kunnen worden. De overheid richt zich op haar kerntaken. Wat particulier kan worden opgepakt, is geen publieke taak.

Het CDA betreft nadrukkelijk de maatschappelijke organisaties bij het verdelen van de verantwoordelijkheden en onderscheidt zich hierdoor van andere partijen. Het doel van gespreide verantwoordelijkheid is een samenleving te creëren waarin mensen zich betrokken voelen bij elkaar, elkaar ondersteunen en zorg dragen voor elkaar. Als verantwoordelijkheden aan maatschappelijke organisaties worden overgelaten, betekent dit niet dat de rol van de overheid is uitgespeeld. De overheid zal zich moeten afvragen of het handelen van de organisaties moeten worden gestimuleerd dan wel gefaciliteerd en welke instrumenten daarvoor kunnen worden ingezet.

Haalbaar

CDA'ers zetten in op oplossingen die reëel en haalbaar zijn. Ze beloven niet meer dan ze kunnen waarmaken. Dat zorgt ervoor dat de kiezer vertrouwen houdt in de politiek.

Keuzevrijheid

Het CDA hecht aan keuzevrijheid van mensen en de overheid moet die ruimte ook zoveel mogelijk bieden. Het is belangrijk dat mensen hun eigen leven vorm kunnen geven naar hun eigen levensbeschouwelijke opvatting, zowel persoonlijk als met elkaar. Overheidsmaatregelen zijn eerder gericht op het 'verleiden' van mensen tot bepaald gedrag dan op het dwingend voorschrijven.

Kracht van de samenleving

Waar andere partijen staat of markt centraal stellen, geloven CDA'ers in de kracht van de samenleving en de mensen zelf.

Maatschappelijk middenveld

Het gaat om alle organisaties in de samen-

leving, naast de overheid, markt en privé-verbanden (bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, scouting, sportclubs etc.). (Zie ook: civil society)

Maatwerk

Oplossingen zijn zoveel mogelijk toegesneden op de persoonlijke situatie van mensen en groepen van mensen. Ieder mens telt, elke mens is uniek en ieder mens moet tot zijn recht komen. Daarom worden verantwoordelijkheden zo laag mogelijk neergelegd en gaat kleinschaligheid boven grootschaligheid. (zie ook: menselijke maat)

Mensbeeld

Het CDA gaat uit van een relationeel mensbeeld. De mens wordt pas ten volle mens in relatie tot de ander. Een mens komt niet tot haar recht door louter haar eigen individuele mogelijkheden en onmogelijkheden, maar juist in relatie tot anderen. Mensen moeten hun talenten kunnen ontplooien en initiatieven kunnen nemen. Ze moeten hiertoe worden uitgedaagd en in staat worden gesteld. Ze moeten niet verstikt worden in allerlei regels.

Menselijke maat

Het CDA heeft oog voor de persoonlijke situatie van mensen en zoekt actief de interactie met hen om die situatie in kaart te brengen. Het CDA wil een overheid die naast de mensen staat. Het CDA is terughoudend als het om schaalvergroting gaat en geeft ruimte aan eigen inbreng. In kleinere verbanden komt de menselijke maat het best tot zijn recht. (zie ook: maatwerk)

Non-gouvernementele organisaties

Het gaat om alle niet-overheidsorganisaties, die zich inzetten voor een maatschappelijk belang. Vaak worden ze door de overheid gesubsidieerd.

Persoonlijke verantwoordelijkheid

Zie verantwoordelijkheid.

Publieke gerechtigheid

Het CDA streeft naar een rechtvaardige samenleving, naar gerechtigheid. Daarbij heeft de staat de opdracht tot publieke gerechtigheid, wat betekent dat de staat in zijn handelen en wet- en regelgeving het recht tot gelding moet laten komen. De norm van publieke gerechtigheid houdt in dat de christen-democratie van de overheid verwacht dat zij de publieke voorwaarden schept die mensen in staat stellen om zich te ontplooien en hun verantwoordelijkheid te beleven. Daartoe moet overheid het eigen karakter en de verantwoordelijkheden van niet-statelijke verbanden respecteren (waarborgkarakter), dient ze te zorgen voor de elementaire voorwaarden waaronder de samenleving tot ontplooiing kan komen (aanspraak karakter), en hoort de overheid normerend op te treden om ervoor te zorgen dat in de samenleving rechtvaardigheid betracht wordt (normerend karakter).

Rentmeesterschap

Eén van de vier basisbegrippen van het CDA. De essentie van de rentmeesterschap is dat wij met mensen en dingen omgaan vanuit het besef dat we verantwoording hebben af te leggen over het beheer. Bovendien wordt ermee uitgedrukt dat de dingen en de mensen zorgvuldig en zorgzaam, in overeenstemming met hun bestemming, worden behandeld en ingezet. De mens heeft het vruchtgebruik, maar het goed zelf, met zijn veelzijdigheid en mogelijkheden, dient intact te worden gelaten. Rentmeesterschap betekent: het goede behouden, maar tegelijk niet weggijken en weglopen voor nieuwe uitdagingen. Goed rentmeesterschap en dienend leiderschap gaan hand in hand. (zie ook: voorzorgsbeginsel)

Representatieve democratie

Het CDA is voorstander van een representatieve democratie: via de volksvertegenwoordigers worden de belangen van de burgers behartigd. In het openbaar debatteren en verantwoording afleggen zijn hiermee onlos-

makelijk verbonden. Direct contact tussen politici en burgers is essentieel.

Soevereiniteit in eigen kring

Dit begrip is afkomstig uit de protestantse leer. Het gaat ervan uit dat de samenleving uit kringen bestaat, bijvoorbeeld het gezin, de wetenschap, het onderwijs, de economie, de kerk, de staat etc. Elke kring heeft zijn eigen onafhankelijk gezag, en staat niet onder een andere kring, maar legt alleen aan God verantwoording af. De staat is de kring der kringen, in die zin dat ze voorkomt dat de ene kring over de andere heerst.

Sociale cohesie

Sociale samenhang en verbondenheid in de maatschappij. Hoe sterker de sociale cohesie, hoe sterker mensen zich met elkaar verbonden voelen, verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en met elkaar solidair zijn. Sociale verbanden zorgen voor bindingen en zijn het antivirus tegen vereenzaming, cynisme en onthechting.

Solidariteit

Eén van de vier basisbegrippen van het CDA. Een mens mag op steun rekenen als hij een noodzakelijke levensopgave moet onderneemen, maar deze niet alleen kan. Een mens is verplicht om een ander te helpen als deze voor een belangrijke levensopgave staat, die hij niet alleen kan verrichten. Als gemeenschap zijn wij verplicht om alle mensen die voor een belangrijke levensopgave staan, die ze niet alleen kunnen vervullen, te steunen om die opgave te vervullen. Solidariteit betekent saamhorigheid, verder kijken dan het eigen belang en bereid zijn de consequenties daarvan te dragen. Solidariteit vraagt om betrokkenheid tussen generaties, tussen arm en rijk, ziek en gezond, tussen mensen van allerlei achtergronden en tussen mensen die wel en niet mee kunnen doen. Solidariteit is niet alleen een kwestie van nazorg, maar ook van voorzorg: mensen toerusten om levensopgaven te vervullen, de ruimte te geven om hun talenten te ontplooiën, investeren in menselijk kapitaal.

Subsidiariteit

Het begrip is afkomstig uit de katholieke leer. Het betekent dat verantwoordelijkheden op een zo laag mogelijk niveau worden neergelegd, zo dicht mogelijk bij de mensen die het betreft. De overheid moet alleen die dingen doen die het individu of een groep van individuen niet aankan. Hogere instanties moeten niet iets doen dat door lagere instanties kan worden afgehandeld.

Verantwoordelijke samenleving

Het CDA streeft naar een samenleving waarin mensen voor zichzelf en elkaar verantwoordelijkheid nemen en met elkaar vorm geven aan de samenleving. Er wordt een appèl gedaan op mensen om zich persoonlijk en met anderen in te zetten voor de samenleving. Zij worden hierin door de overheid gestimuleerd en gefaciliteerd. Waar andere partijen staat of markt centraal stellen, gelooft het CDA in de kracht van de samenleving en de mensen zelf.

Verantwoordelijkheid

Mensen zijn verantwoordelijk voor zichzelf, maar hebben ook verantwoordelijkheid en zorg voor elkaar. Mensen zijn mens én medemens. De verantwoordelijkheid voor elkaar versterkt het gemeenschapsgevoel en onderlinge verbondenheid. Het doet een beroep op het solidariteitsgevoel van mensen. Eigen verantwoordelijkheid wordt vooral in liberale kring gebruikt, waarbij ieder individu verantwoordelijk is voor zijn eigen keuzes en handelingen. Christen-democraten gaan meer uit van persoonlijke verantwoordelijkheid. Hierbij gaat het om de persoonlijke verantwoordelijkheid voor ieders keuze en handeling, waarbij die keuzes en handelingen erop gericht moeten zijn dat het de gemeenschap waar men deel van uit maakt goed moet gaan. De mens is dus ook verantwoordelijk voor het welbevinden van de gemeenschap waar men deel van uit maakt.

Verbinden

Verbinden staat centraal in het mensbeeld

en maatschappijvisie van het CDA. Door samenleven en samenwerken ontstaat een samenleving waarin mensen zich met elkaar verbonden voelen en verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf en elkaar.

Vertrouwen

Het CDA streeft naar een verantwoordelijke samenleving waarin mensen verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf en elkaar en zelf vorm geven aan de samenleving. Dat kan alleen als de overheid de burgers vertrouwt en stimuleert; als zij ruimte geeft aan initiatieven van burgers. Het CDA gelooft in de kracht van mensen en hun verbanden: een samenleving zonder vertrouwen is geen sterke samenleving.

Vorzorgsbeginsel

Houdt verband met het rentmeesterschap. We mogen lasten niet doorschuiven naar toekomstige generaties, maar moeten nu actie ondernemen. (zie ook rentmeesterschap)

Vrijheid

Een mens is geroepen om vrij te zijn en zelf keuzes te maken. Maar vrijheid is meer dan autonomie en zo groot mogelijke vrijheid van het individu. Vrijheid bestaat binnen de grenzen van de verantwoordelijkheid. Vrijheid en verantwoordelijkheid horen daarom bij elkaar.

Waardenvolle samenleving

Het CDA streeft naar een samenleving waarin waarden als eerlijkheid, trouw, naastenliefde, respect en zelfbeheersing gedeeld en nageleefd worden. Gemeenschappelijke waarden zijn het cement van de samenleving.

Hoofdstuk 7 Checklist

Waarom herken je een CDA-standpunt?

Typisch CDA is denken vanuit de kracht van de samenleving (stap 1 en 2). Pas als de samenleving niet zelf het probleem kan aanpakken, komt de overheid in beeld (stap 3 en 4). Hoe de overheid zich opstelt in het denkproces, blijkt uit de stappen 5 tot en met 8. De stappen daarna laten zien waardoor CDA-beleid zich inhoudelijk kenmerkt.

1. Gespreide verantwoordelijkheid

Het CDA gaat uit van de kracht van de samenleving. CDA'ers vragen zich eerst af wat mensen of hun maatschappelijke organisaties zelf kunnen bijdragen en pas daarna welke rol de overheid heeft.

2. De samenleving in staat stellen

CDA'ers streven ernaar dat mensen en hun maatschappelijke verbanden - waar mogelijk - zelf de verantwoordelijkheid kunnen nemen, zodat de taak van de overheid in die gevallen overbodig wordt.

3. Subsidiariteit

Als de overheid een probleem moet aanpakken, leggen CDA'ers dit op een zo laag mogelijk niveau neer. CDA'ers geven de voorkeur aan de overheid die het dichtst bij de mensen staat.

4. Taak van de overheid

De overheid moet waarborgen dat de samenleving zich kan ontplooiën, de rechtsorde handhaven, elementaire bestaansvoorwaarden garanderen en zorgen dat in het maatschappelijk verkeer rechtvaardigheid betracht wordt.

5. Betrokkenheid/oog voor het proces

CDA'ers betrekken, in een zo vroeg mogelijk stadium, burgers en hun organisaties bij het beleidsproces en geven de gelegenheid binnen de randvoorwaarden mee te denken over oplossingen.



6. Middenin de samenleving

CDA'ers zoeken naar oplossingen waar zoveel mogelijk mensen achter staan. Hoe breder het draagvlak, hoe groter de kans van slagen van het beleid. Ze weten door hun netwerk wat er speelt in de samenleving.

7. Bruggen bouwen en draagvlak zoeken

CDA'ers gaan voor dialoog en overleg en hakken daarna knopen door.

8. Degelijkheid

CDA'ers verdiepen zich in de materie (wat, wie, waar, waarom, op welke schaal) en maken een gedegen analyse van het vraagstuk (aard, omvang, oorzaken).

9. Hechte samenleving

Oplossingen van CDA'ers zijn gericht op het tot stand brengen van een hechte samenleving waarin mensen voor zichzelf en voor elkaar verantwoordelijkheid nemen.

10. Genuanceerd

CDA-standpunten zijn niet eenzijdig of extreem, maar genuanceerd. Er is aandacht

voor verschillende invalshoeken, die met elkaar worden verbonden. Het is eerder 'en/en' dan 'of/of'.

11. Betrouwbaar

Een CDA-standpunt is rechtvaardig en toont consistentie, samenhang, kent geen tegenstrijdigheden. CDA'ers doen alleen toezeggingen die ze waar kunnen maken en zorgen ervoor dat mensen op ze kunnen rekenen.

12. Lange termijn

CDA'ers kiezen voor oplossingen voor de lange termijn. Een toekomstvisie gaat boven eenmalig stunts.

13. Rechten en plichten

Vrijheid betekent voor CDA'ers ook verantwoordelijkheid. Oplossingen bestaan niet alleen uit rechten, maar ook uit plichten.

14. Solidariteit

CDA'ers hebben oog voor de kwetsbaren in de samenleving en letten erop dat zij niet geïsoleerd raken. Zij stimuleren hen om mee te doen aan de samenleving en scheppen hiervoor de voorwaarden.

15. Maatwerk

CDA'ers streven naar oplossingen die zoveel mogelijk kunnen worden toegesneden op individuele situaties. Maatwerk werkt beter dan standaardoplossingen.

16. Huishoudboekje

CDA'ers gaan voor een degelijk financieel beleid en een gezonde financiële situatie van de gemeente of provincie. Rekeningen worden niet doorgeschoven naar de toekomst.

Hoofdstuk 8 Meer weten?

Meer informatie over het CDA-gedachtegoed en de vertaling naar de praktijk:

CDA-bestuurdersvereniging

Bij de Bestuurdersvereniging staat de vertaling van het CDA-gedachtegoed naar de dagelijkse beleidspraktijk centraal zodat CDA-politici in gemeente- en provinciebesturen duidelijk herkenbaar en onderscheidend zijn. De vereniging wil dit bereiken door het informeren van de leden en het bevorderen van onderlinge netwerken.

Dit gebeurt onder meer door de volgende activiteiten: het blad *Bestuursforum*, de website, bijeenkomsten en diverse handreikingen. De Bestuurdersvereniging organiseert, zowel op landelijk als provinciaal niveau, regelmatig ledendebatten. Ook via deze debatten kan de visie op het gedachtegoed en de vertaling hiervan naar lokaal/provinciaal niveau worden aangescherpt. Meer informatie over de activiteiten van de vereniging staat op de website, www.cda-bestuurdersvereniging.nl.

Steenkampinstituut

Het opleidingsinstituut van het CDA, het Steenkampinstituut, heeft verschillende cursussen over het gedachtegoed. Meer informatie op www.cda.nl/si

- De CDA Talent Academie
De CDA Talent Academie (voorheen Kaderschool) is de meeste uitgebreide opleiding in het CDA-gedachtegoed voor talent en aankomend talent binnen het CDA. Naast het toelichten van het gedachtegoed gaat het om de toepassing daarvan op een aantal beleidsterreinen. De CDA Talent Academie duurt van september tot juni en wordt op verschillende locaties gegeven. De bijeenkomsten bestaan uit hoorcolleges, interactieve sessies, werkcolleges en vaardigheidstrainingen.

- Het CDA-gedachtegoed: hoe doe je dat lokaal?

Hoe pas je het gedachtegoed toe op lokaal niveau? Wat zijn bijvoorbeeld christen-democratische orderingskwesties? Deze cursus is voor lokale politici die in woorden én daden een beter herkenbare CDA'er willen zijn. Het herkenbaar zijn als CDA'er kan op veel verschillende manieren. Deze cursus is daarom geen blauwdruk van 'hoe het moet'. Eerder worden er verschillende zienswijzen aangereikt van 'hoe het kan'. De inbreng van de deelnemers is hierbij zeer belangrijk, want zij bepalen iedere keer opnieuw wat het CDA-zijn betekent.

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

- Rapporten
Het Wetenschappelijk Instituut geeft rapporten uit waarin over uiteenlopende onderwerpen een christen-democratische visie wordt gegeven. Een aantal daarvan gaat in op lokale thema's als integratie, grote steden en de woningmarkt. Het rapport *Mens, waar ben je?* gaat in op het christen-democratisch mensbeeld. Een overzicht en de rapporten zelf zijn te vinden op www.cda.nl/wi.
- Christen Democratische Verkenningen
Deze uitgave van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA verschijnt vier keer per jaar. In elk nummer wordt een politiek thema nader toegelicht. Meer informatie op www.cda.nl/wi.

Diversen

- De Tweede Kamerfractie heeft een aantal factsheets gemaakt waarin het standpunt van de CDA-fractie op een groot aantal onderwerpen wordt gegeven. De sheets zijn te vinden op www.cda-bestuurdersvereniging.nl

- *De Politieke filosofie van de christen-democratie* door Henk Woldring, oud-Eerste Kamerlid en -hoogleraar politieke filosofie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, is het standaardwerk over de christen-democratie. Het belicht de levensbeschouwelijke en filosofische achtergronden ervan en gaat ook in op bepaalde ideeën over de inrichting van staat en samenleving. Tevens wordt getoetst of het CDA hier de juiste uitwerking aangeeft.
- In de *Handreiking gemeenteprogram 2010-2014*, uitgegeven door de CDA-bestuurdersvereniging als basis voor de lokale verkiezingsprogramma's, staat van een groot aantal lokale onderwerpen wat de CDA-aanpak is.

Hoofdstuk 9 Verantwoording

Voor het tot stand komen van deze handreiking is gebruik gemaakt van de volgende publicaties:

- AO Actuele onderwerpen, CDA 25 jaar, onder redactie van Andries Greiner, AO bv, Lelystad, www.actueleonderwerpen.nl
- Handreiking gemeenteprogram 2006-2010, De levende gemeente, CDA-bestuurdersvereniging
- Competentieprofiel voor de CDA-wethouder/gedeputeerde, Steenkampinstituut
- Jubileumbundel 25 jaar CDA, CDA-bureau
- 25 Jaar CDA, tussen macht en inhoud, onder redactie van Rijk van Ark e.a., Tirion Uitgevers, Baarn
- Vertrouwen in mensen, plaatsbepaling en koers van de christen-democratie, Jubileumcommissie CDA 25 jaar
- Bestuursforum, augustus/september 2006, themanummer: Hoe word je een herkenbaar CDA-politicus?
- Program van Uitgangspunten

Dankwoord

De werkgroep is dank verschuldigd aan al diegenen die hebben bijgedragen aan het tot stand komen van deze uitgave. In het bijzonder Herman Kaiser, Hamilcar Knops en Jos Wienen, die een schriftelijke bijdrage hebben geleverd, Petra van der Burg die diverse tekstsuggesties heeft ingebracht en Gerben Karszenberg en Wim Thuis die bereid waren het concept te lezen en van kanttekeningen te voorzien. Ook de lokale en provinciale bestuurders die de tijd hebben genomen om teksten aan te leveren voor hoofdstuk 5 (De vertaling van het gedachtegoed naar de praktijk) danken wij voor hun inbreng.

